

Sakkunnig kontroll avseende kulturvärden

En undersökning av tillämpning och
konsekvenser av certifieringssystemet

Rickard Ribbås

Uppsats för avläggande av filosofie kandidatexamen i
Kulturvård, Bebyggelseantikvariskt program

15 hp

Institutionen för kulturvård
Göteborgs universitet

2015:36

Sakkunnig kontroll avseende kulturvärden
En undersökning av tillämpning och konsekvenser av
certifieringssystemet

Rickard Ribbås

Handledare: Bosse Lagerqvist

Kandidatuppsats, 15 hp
Bebyggelseantikvariskt program
Lå 2014/15

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
Department of Conservation
P.O. Box 130
SE-405 30 Goteborg, Sweden

www.conservation.gu.se
Ph +46 31 786 4700
Fax +46 31 786 4703

Program in Integrated Conservation of Built Environments
Graduating thesis, BA/Sc, 2015

By: Rickard Ribbås
Mentor: Bosse Lagerqvist

Expert control of cultural values -A study of application and consequences of the certification system

This thesis investigates the system of certification of antiquarians that has been developed by The National Board of Housing in Sweden. The system of certification aims to facilitate the securing of heritage preservation according to the plan and building act, when changing a building.

A largely amount of the certified antiquarians in Sweden are geographically located in Stockholm. This indicates that there is a much bigger market for certified antiquarian services in Stockholm compared to the rest of Sweden.

The aim of this thesis is to investigate what causes the differences in conditions and demand of certified antiquarian services by compare the municipal handling of built heritage in Gothenburg, Stockholm and Malmö. The study also contains a questionnaire survey among the certified antiquarians in these three cities. The survey shows the participants view of the certification system and how it is applied.

The Study shows that the conditions for a certification system in Stockholm are better because of how the commune handles built heritage. However the certification system in it self does not secure quality in preservation of buildings.

Title in original language: Sakkunnig kontroll av kulturvärden –en undersökning om tillämpning och konsekvenser av certifieringssystemet

Language of text: Swedish

Number of pages: 49

Keywords: cultural heritage, certification, building process, plan and building act, preservation, conservation, antiquarian,

ISSN 1101-3303

Förord.

Tack till alla informanter och till alla er som deltog i min enkätundersökning. Jag vill också rikta ett stort tack till Anna Reuter-Metelius och Kristofer Sjöo för värdefulla tips och idéer.

INNEHÅLL

1 inledning	s.11
1.1 Bakgrund	s.11
1.2 Problemformulering	s.12
1.3 Syfte och Mål	s.12
1.4 Frågeställning	s.12
1.5 Tidigare forskning	s.12
1.6 Avgränsningar	s.12
1.7 Teoretisk referensram	s.13
1.8 Metod och material	s.14
1.8.1 kommunernas hantering av kulturmiljöer	s.14
1.8.2 enkätundersökningen	s.15
1.9 Disposition	s.15
2 Byggprocessen, kulturvärden och den sakkunnige kontrollantens roll	s.17
2.1 Byggprocessen, en översikt	s.17
2.2 Kontrollplan och kulturvärden	s.18
2.2.1 Förundersökning och kontrollplan	s.18
2.2.2 Vad kontrollant av kulturvärden gör	s.18
2.2.3 När krävs certifierad sakkunnig av kulturvärden?	s.19
3 Certifieringssystemet	s.21
3.1 Certifiering	s.21
3.1.1 Vad avser certifieringen?	s.21
3.1.2 Certifieringssystemets utveckling	s.22
4 Kulturhistoriska underlag och kommunal hantering av kulturmiljö	s.23
4.1 Göteborg	s.23
4.1.1 Programmet tillgänglighet	s.24
4.1.2 Hantering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse	s.25
4.1.3 Granskning av antikvarisk kontroll	s.26
4.2 Stockholm	s.27
4.2.1 Klassificeringar	s.28
4.2.2 Tillgång till underlag	s.28
4.2.3 Hantering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse	s.29
4.3 Malmö	s.30
4.3.1 Tillgång till underlag	s.30
4.3.2 Hantering av kulturmiljöer	s.31
5. Enkätsvar: sakkunniga kontrollanters upplevelse av systemet	s.33
5.1 Tydlighet från kommun gällande tillämpning	s.33
5.1.1 Göteborg	s.33
5.1.2 Stockholm	s.33
5.1.3 Malmö	s.34
5.2 kunskap och vilja från byggherrar	s.34
5.2.1 Göteborg	s.34
5.2.2 Stockholm	s.35
5.2.3 Malmö	s.35
5.3. Upplevda problem i byggprocessen	s.36
5.3.1 Göteborg	s.36
5.3.2 Stockholm	s.36
5.3.3 Malmö	s.36
5.4. Efterfrågan och certifiering som konkurrensmedel	s.37
5.4.1 Göteborg	s.37
5.4.2 Stockholm	s.37
5.4.3 Malmö	s.37

5.5 Antal uppdrag som certifierad sakkunnig senaste året	s.38
5.5.1 Göteborg	s.38
5.5.2 Stockholm	s.38
5.5.3 Malmö	s.38
5.6 Certifieringens innehåll	s.38
5.7 Boverkets kommentar	s.38
6 Kort om certifieringen som konkurrensmedel och kritik mot marknaden	s.40
6.1 Göteborg	s.40
6.2 Stockholm	s.40
7 Resultat	s.42
7.1 Vad finns det för skillnader i kommunernas system för hantering av kulturmiljöer som kan påverka efterfrågan på certifierad kompetens?	s.42
7.1.1 Inventeringar och underlag s.	s.42
7.1.2 hantering i lovärenden	s.43
7.2 Hur uppfattas certifieringssystemet av certifierade antikvarier i de olika kommunerna?	s.44
7.2.1 innehåll	s.44
7.2.2 Krav och efterfrågan	s.44
8 Diskussion	s.45
9 Sammanfattning	s.46
10 Källförteckning	s.47
10.1 Otryckta och elektroniska källor	s.47
10.2 tryckt litteratur	s.48
10.3 informanter	s.49
10.4 illustrationer	s.49
11 Bilagor	
bilaga 1: enkätundersökningens frågeblankett	
bilaga 2: Kompletta svar från enkätundersökningen	

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Denna uppsats utgör examensarbete om 15hp på bebyggelseantikvariskt program för avläggande av filosofie kandidatexamen vid Institutionen för kulturvård, Göteborgs universitet. Uppsatsen är skriven under 2015.

Att tillvarata kulturhistoriska värden vid ändringsarbeten på byggnader är en viktig del i arbetet med att bevara det byggda kulturarvet.

För att uppfylla Plan- och bygglagens krav på varsamhet eller förbud mot förvanskning gällande kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, kan byggherrar behöva anlita en så kallad kontrollant av kulturvärden. Kontrollanten innebär en person med dokumenterad antikvarisk kompetens, som är med i byggprocessen och kontrollerar att utpekade kulturvärden inte förvanskas.

Värnandet av kulturvärden genom antikvarisk kontroll under byggprocessen är en tanke som har funnits länge. Bland annat uttrycker Isak Gustaf Clason, arkitekt på Nordiska museet år 1910 vikten av att sådana genomförs av god kompetens.

Önskemålet vore *en* kraftig och mångsidigt utrustad centralmyndighet för handläggandet af frågor rörande värden af våra byggnadsminnen samt möjlighet och skyldighet för denna att utöfva en verkligt effektiv kontroll öfver de *under utförande varande* arbetena, ej endast inspektion *efter* arbetets slutförande. Vidare att dylika arbeten endast må planläggas och utföras af kompetenta personer.¹

Rollen som kontrollant av kulturvärden utgör idag en stor del av uppdragen för antikvariska konsulter i privat sektor. Av Boverket har det tagits fram ett certifieringssystem, som innebär en personcertifiering av den som utför den antikvariska kontrollen.

Boverket utgav 2006 ”Boverkets föreskrifter och allmänna råd om certifiering av sakkunniga avseende kulturvärden”, även kallad ”KUL 1”². Där tydliggjordes vilka krav som bör ställas på sakkunniga kontrollanter avseende kulturvärden. Syftet med certifieringssystemet var att tydliggöra vilka kompetenskrav som kan ställas på en kontrollant av kulturvärden, samt att underlätta för byggnadsnämnderna och byggherrar att få in antikvarisk kompetens med bra kvalitet. Systemet kan också ses som ett sätt att försöka tydliggöra och stärka kulturmiljövårdens roll och status gentemot andra intressen.³

Sedan 2006 har Boverkets föreskrift reviderats och anpassats efter ändringar ibland annat Plan- och bygglagen och numer är det föreskriften ”KUL 2” som är gällande.

Antikvarier som erhåller certifikat är idag ojämnt utspridda i landet. När denna uppsats skrivs finns det i Göteborg 10 certifierade, varav fyra arbetar kommunalt och sex inom privat sektor. I Stockholm 42 certifierade, varav tre kommunalt, 39 inom privat sektor. Malmö har sex certifierade antikvarier, varav en arbetar kommunalt och fem inom privatsektor.⁴ I Stockholm finns det 19 företag som tillhandahåller certifierade antikvarier, i Göteborg fem och Malmö tre.⁵

¹ Wetterberg, Ola (2011) ”Conservation and the Professions: The Swedish Context 1880 – 1920” I: Hall, Melanie (red) (2011) *Towards World Heritage – International Origins of the Preservation Movement 1870-1930* Surrey: Ashgate, s. 201-220

² <https://rinfo.boverket.se/KUL%5CPDF%5CBFS2006-6KUL1.pdf>

³ <http://www.lansstyrelsen.se/vastragotaland/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2011/2011-59.pdf>

⁴ <http://www.boverket.se/sv/om-boverket/tjanster/hitta-certifierade/>

⁵ <http://www.boverket.se/sv/om-boverket/tjanster/hitta-certifierade/>

1.2 Problemformulering

Undersökningen utgår ifrån att koncentrationen av sakkunniga avseende kulturvärden och mängden antikvariska aktörer i Stockholm är så pass stor i förhållande till övriga landet, att det inte enbart kan bero på och stadens storlek och mängden kulturhistoriska byggnader och miljöer. Kulturmiljövården hanteras på olika sätt i olika kommuner, vilket tycks ge olika förutsättningar för antikvarier att få uppdrag som kontrollanter av kulturvärden. Det verkar också finnas osäkerhet och förvirring kring hur certifieringssystemet bör tillämpas.

1.3 Syfte och mål

Syftet är att undersöka hur certifieringssystemet för kontrollanter av kulturvärden tillämpas i Göteborg, Stockholm och Malmö. Samt att studera vilka förutsättningar och skillnader på förutsättningar den kommunala hanteringen av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse skapar för certifieringssystemet och marknaden för antikvariska tjänster i dessa kommuner. Målet är att få en tydligare bild av de system som omger kulturmiljöer och kontrollanter av kulturvärden enligt plan- och bygglagen. Samt vad certifieringssystemet har för roll i detta.

1.4 Frågeställning

- Vad finns det för skillnader i kommunernas system för hantering av kulturmiljöer som kan påverka efterfrågan på certifierad antikvarisk kompetens vid antikvarisk kontroll enligt Plan- och bygglagen?
- Hur uppfattas certifieringssystemet av certifierade antikvarier i de olika kommunerna, vad finns det åsikter finns om certifieringssystemets innehåll samt efterfrågan och krav på certifierad kompetens?

1.5 Tidigare forskning

Det har succesivt gjorts utredningar av Boverket och Riksantikvarieämbetet av systemet inför revideringar av bestämmelser och riktlinjer.

Forskning och tryckt litteratur om Boverkets certifieringssystem är mer eller mindre obefintlig. . Det finns dock en kandidatuppsats gjord 2008 på institutionen för Kulturvård i Göteborg, *Certifiering -en utvidgning av det antikvariska fältet*⁶, som behandlar just Boverkets certifieringssystem. Uppsatsen redogör bakgrunden till certifieringssystemet och hur systemet uppfattades av olika berörda aktörer 2008.

⁶ Certifiering : en utvidgning av det antikvariska fältet

Andersson, Sarah

Göteborgs universitet, Institutionen för kulturvård, 2008.*Serie:* Göteborgs universitet, Institutionen för kulturvård, 1101-3303; 2008:26

1.6 Avgränsningar

Uppsatsen avser i första hand att belysa certifieringssystemet för sakkunniga kontrollanter avseende kulturvärden som har tagits fram av Boverket. Undersökningen är därför riktad mot antikvarier i rollen som sakkunnig kontrollant av kulturvärden i en byggprocess. Eftersom certifieringssystemet avser antikvarisk kontroll enligt plan- och bygglagen, är det framförallt förvanskningförbudet enligt 8kap 13§ i denna lag som uppsatsen refererar till. Kulturmiljölagen, Miljöbalken och andra förordningar som kan vara av intresse för kulturvårdande arbete tas inte med.

En geografisk avgränsning har gjorts till Göteborg, Stockholm och Malmö. När det gäller byggnadsnämndernas hantering av kulturmiljöer avser det i första hand hur de hanteras i städernas centrala delar. Uppsatsen fokuserar något mer på Göteborg än de övriga två städerna, delvis på grund av att jag har haft närmare kontakt med informanter där.

Jag undersöker inte byggherrarnas syn på certifieringssystemet, vilket kan vara en intressant aspekt att gå vidare med i framtiden.

1.7 Teoretisk referensram

Uppsatsen förutsätter att värnande av kulturvärden och kulturmiljön är en nödvändig del i att främja en samhällsutveckling som värnar om en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människor i dagens samhälle och för kommande generationer.⁷ Bland annat skriver Boverket;

”Att värna kulturvärdena är ett sätt att säkerställa en långsiktigt hållbar livsmiljö.”⁸

Att ta hänsyn till kulturmiljön kan således ses som en förutsättning för att uppnå vad som anses vara en god samhällsutveckling.

Enligt Riksantikvarieämbetets omvärldsanalys *Trender i Tiden 2010-2015* lyfts kultur och kulturarv allt oftare fram som viktigt för utveckling och tillväxt för regioner och kommuner.⁹ Som konsekvens av kulturarvets utveckling ökar efterfrågan på kunskap och kompetens från kulturarvsområdets sida, men leder också till ett ökat engagemang och möjligheter för kulturarvsfrågor att få större genomslag i kommunernas fysiska planering.¹⁰

Antalet arbetsplatser där antikvarier och konservatorer arbetar har stadigt ökat under de senaste decennierna. Idag finns antikvarier inte bara på museer och länsstyrelser, utan också på arkitektkontor, byggföretag, som fysiska planerare och som egna företagare.¹¹

I boken *Kulturvård och samhällsplanering* från 1974 skriver Sverker Jansson att kulturvärden måste anpassas till den samtida samhällsbildningen, då politiska, sociala och kulturella förändringar ständigt ställer nya krav på det kulturvårdande fältet.¹²

Baserat på ovanstående är min utgångspunkt att kulturvärden har behov av att anpassa sig efter en samhällsstruktur där många olika aktörer arbetar med kulturvård, åt en rad olika uppdragsgivare. Samtidigt måste man också kunna möta en ökad efterfrågan på kunskap och kompetens.

⁷ PBL 1kap 1§: <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20100900.HTM>

⁸ <http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/kulturvarden/kulturvarden-i-plan---och-bygglagen/>

⁹ <http://www.raa.se/app/uploads/2012/08/Trender-i-tiden-2012-2015-9789172096011.pdf> s.17

¹⁰ <http://www.raa.se/app/uploads/2012/08/Trender-i-tiden-2012-2015-9789172096011.pdf> s.18

¹¹ <http://www.byggnadsvard.se/byggnadskultur/utbildning/byggnadsvardens-utbildningar-och-kompetensbehov>

¹² s.42 Jansson, Sverker (1974)

För att göra detta behöver kulturvården och kulturvårdande aktörer omges av system som säkerställer en yrkespraxis som tillgodoser samhällskraven. Man behöver främja hög kvalitet och kompetens och samtidigt skapa en fungerande marknad med efterfrågan efter denna. Kulturvården måste också kunna få genomslagskraft gentemot andra intressen i samhällsbildningen.

Bertil Rolf, professor i filosofi, beskriver yrkeskompetens på följande sätt:

Vad man inom ett yrke gör, beror i hög grad på omgivningen, efterfrågan från klienter eller patienter, marknadens belöningsmekanismer, arbetsgivarens styrning och de omgivande juridiska och politiska systemen. Det kan vara omöjligt för en profession att hålla emot dessa externa krafter. Man kommer då att handla mot sitt bättre vetande.¹³

Marknaden för kontrollanter av kulturvården bygger på att det ställs krav på byggherrar ta till vara på kulturhistoriska värden, genom att anlita antikvarisk kompetens.

Certifieringssystemet kan ses som ett sätt att försöka säkerställa och garantera att arbete som utförs lever upp till de krav som ställs på kvaliteten. För att certifieringssystemet ska ge effekt och fungera i praktiken måste det därför bidra till en marknad som efterfrågar och belönar certifierad kompetens. Det måste också ingå i ett politiskt och juridiskt system som underlättar det antikvariska arbetet.

1.8 Metod och material

Undersökningens tre huvudsakliga moment har varit att:

- Undersöka certifieringssystemets tänkta funktion och vilka ramar en kontrollant av kulturvården arbetar inom.
- Undersöka hur de tre olika kommunerna hanterar kulturmiljöer och kulturhistoriskt värdefulla byggnader. Framförallt inför bygglovsärenden.
- Genom en enkät undersöka certifierade kontrollanter av kulturvårdens uppfattning om certifieringssystemet och hur krav på antikvarisk kontroll enligt plan- och bygglagen tillämpas i de olika kommunerna.

Eftersom det finns begränsat med litteratur att tillgå för uppsatsens ämnesval, är också litteraturstudierna i uppsatsen begränsade. Tillgång till uppdaterat och aktuellt material från exempelvis Boverket sker numera digitalt. Många av arbetets skriftliga källor är därför internetbaserade. Stor del av materialet i uppsatsen är inhämtat genom enkätundersökning och intervjuer genom samtal och mail. Flera av de intervjuade har av olika anledningar begärt att anonymiseras.

1.8.1 Kommunernas hantering av kulturmiljöer

Vad gäller hur kulturmiljöer och kulturhistorisk värdefulla byggnader hanteras i de olika kommunerna, har jag sett till ett par olika aspekter. Dessa har huvudsakligen varit vilka kulturmiljöunderlag som används och hur dessa är utformade och tillgängliga. Samt hur kulturhistoriskt värdefull bebyggelse hanteras i bygglov och i vilken mån man ställer krav på att kontrollanter av kulturvården ska vara certifierade.

I Göteborg gjordes samtalsintervjuer med en bygglovshandläggare, en byggnadsinspektör och en plan- och bygglovsantikvarie på Stadsbyggnadskontoret. Intervjuerna var relativt ostrukturerade, vilket visade sig passa bra för situationen.

Kontakten med Stockholm har istället skett via mail med handläggare på stadsbyggnadskontoret. Möjligheten till informanter ifrån Stockholm har varit betydligt mer begränsad än i Göteborg. Detta har dock vägts upp något genom att Stockholm har mer information tillgänglig på hemsidor och i litteratur. I Malmö har jag gjort mailintervju

¹³ Bertil Rolf s.86

med en antikvarie anställd på kulturmiljöenheten Malmö museer, samt en telefonintervju med en bygglovshandläggare på Malmö Stadsbyggnadskontor.

1.8.2 Enkätundersökningen

En enkät skickades ut till verksamma antikvarier som erhåller certifiering som sakkunnig kontrollant av kulturvärden enligt Boverkets föreskrifter ”KUL2”.

Enkätens respondenter består av personer som står på Boverkets lista över ”certifierade sakkunniga kontrollanter av kulturvärden” med postadress i Stockholm, Göteborg och Malmö.¹⁴ Värt att nämna är att det kan finnas certifierade personer som inte står med på Boverkets lista, vilka har inte fått ta del i undersökningen. Samtliga svar finns med i bilaga.

Personerna som svarat på enkätundersökningen har gjort det anonymt. Detta för att ta hänsyn till respondenternas integritet och för att undvika att utomstående faktorer skulle kunnat färga svaren. Enkäten skickades ut till samtliga respondenter vid samma tillfälle, tillsammans med ett följebrev som förklarade undersökningens syfte och sammanhang.

Enkäten skickades ut till totalt 58 personer, varav 42 i Stockholm, 10 i Göteborg och 6 i Malmö, det vill säga samtliga som står som certifierade i respektive postort.

Totalt svarade 29 certifierade kontrollanter av kulturvärden på enkäten, det vill säga 50 % av de 58 som enkäten var avsedd för. Av dessa var 18 från Stockholm, 7 från Göteborg och 4 från Malmö.

Svaren från Stockholm representerar 43 % av de certifierade personerna listade i Stockholmsstad. Svaren från Göteborg representerar 70 % av de certifierade personerna listade i Göteborgsstad. Svaren från Malmö representerar 66 % av de certifierade personerna listade i Malmö.

Frågorna till enkäten arbetade jag fram i samråd med två antikvarier yrkesverksamma inom privatsektor i Göteborg. Detta gjordes för att göra enkäten till ett så bra undersökningsinstrument som möjligt.

Enkätundersökningar ses som en standardiserad intervjumetod, vilket innebär att alla svarar på samma frågor. Något som underlättar att jämföra och generalisera.¹⁵

I formuläret blandas frågor med hög och låg struktureringsgrad, (frågor med fasta svarsalternativ och frågor som lämnar utrymme för en friare tolkning och längre svar.) Tanken med detta är att svaren ska kunna möjliggöra kvantitativa jämförelser av svar, samtidigt som vissa kvalitativa fragment kan lyftas fram på ett sätt som gör undersökningen mer intressant. Det relativt höga antalet frågor med låg struktureringsgrad visade sig dessvärre försvåra hanteringen av svarsdata, vilket missgynnar undersökningen en aning. I uppsatsen presenteras sammanfattningar och kärncitat från enkätundersökningen. Svaren på enkätundersökningen har återgivits på ett sådant sätt som jag har ansett vara relevant för uppsatsen. Hela enkätundersökningen med frågor och kompletta svar finns som bilaga.

1.9 Disposition

Uppsatsens disposition ser ut på följande vis:

Avsnitt 2 upp en översikt av byggprocessen och kontrollanten av kulturvärdens yrkesroll.

Avsnitt 3 avser certifieringssystemet och hur det är utformat.

¹⁴ <http://www.boverket.se/sv/om-boverket/tjanster/hitta-certifierade/>

¹⁵ Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning. 3., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur

Avsnitt 4 redogör för kommunernas hantering av kulturmiljöer, i ordningen Göteborg, Stockholm och Malmö. Här behandlas vilka underlag som används och hur byggnadsnämnderna arbetar med att granska antikvarisk kontroll.

Avsnitt 5 tar upp certifieringen som konkurrensmedel och kritik mot hur marknaden fungerar på vissa håll.

Avsnitt 6 Är en redogörelse för enkätsvaren. Svaren är sammanfattade och presenteras efter teman.

Avsnitt 7 Resultat. Här Besvaras frågeställningen utifrån uppsatsens inhämtade material.

Avsnitt 8 Diskussion. Här diskuteras uppsatsens innehåll, med utgångspunkt ur den teoretiska ansatsen.

Avsnitt 9 Sammanfattning av uppsatsens innehåll.

2. Byggprocessen, kulturvärden och den sakkunnige kontrollantens roll

Byggprocessen och dess olika delar kan se olika ut från fall till fall, utförligare beskrivning av lagar och processer finns lättillgängliga på boverkets hemsida. I detta kapitel beskrivs byggprocessen översiktligt. Syftet med avsnittet är att förstå kontrollanter av kulturvårdens arbetsroll, genom att sätta de i ett sammanhang.

2.1 Byggprocessen, en översikt

En byggprocess kan se olika ut beroende på vilken typ av projekt det rör sig om och vilka åtgärder som avses göras. Vanligtvis beskrivs byggprocessen genom stadierna förstudie – program – projektering - upphandling och slutligen produktion. Samma skeden gäller för det som i Plan- och bygglagen benämns som ”ändring av byggnad”.¹⁶

Vid förstudien kartlägger byggherren vilka förutsättningar det finns för ett eventuellt projekt. Bland annat utreds vilka bestämmelser som gäller för området och fastigheten som ska bebyggas eller ändras. Hänsyn ska hela tiden tas till miljömässiga konsekvenser för olika lösningar.¹⁷ Baserat på förstudiens resultat kan byggherren bilda sig en uppfattning om huruvida projektet kan väntas bli accepterad eller inte av byggnadsnämnden. Målet är att fatta beslut om att gå vidare i byggprojektet eller inte.¹⁸

I programstadiet fördjupas, kompletteras och breddas förstudiens utredningar. Därefter sammanställer man utredningarnas resultat i ett dokument som man kallar *program* eller *byggnadsprogram*.¹⁹ Byggnadsprogrammet ska redovisa alla kända förutsättningar och krav som finns för byggnadens utformning enligt byggherrens önskemål.²⁰ Vid ändring av byggnad ska programmet också redovisa vilka åtgärder ändringsarbetena ska omfatta. Vid större ombyggnationer görs mer ingående undersökning av fastigheten görs där flera konsulter ofta är delaktiga. Undersökningen kan bland annat bestå av att systematiskt jämföra verkligheten och ritningar genom uppmätningar.²¹ (Numera är det också vanligt att gestaltungsarbetet börjar redan under programstadiet.²²)

I projekteringen går man vidare med byggnadsprogrammet och redovisar byggnaden med ritningar och beskrivningar som resulterar i *bygghandlingar*. Vid ändring av byggnad är det viktigt att ritningar visa både ursprunglig och ny utformning. De allmänna råden i Boverkets byggregler råder: ”För att kunna verifiera att en genomförd ändringsåtgärd uppfyller varsamhetskraven måste åtgärden relateras till byggnadens utformning före ändringen. Detta förutsätter ofta att byggnadens utformning före åtgärd finns dokumenterad.” (BFS 2011:26).²³

Upphandling pågår under hela byggprocessen. Byggherrar och entreprenörer upphandlar till exempel projekteringstjänster och varor, från konsulter och underentreprenörer. Avtal om förvärv och tjänster görs.

Produktion Genomförs de planerade åtgärderna. Generellt administreras och genomförs huvuddelen av all byggproduktion av byggentreprenörer, som vanligen har avtal direkt med byggherren/beställaren.²⁴

¹⁶ Nordstrand, Uno (2008). Byggprocessen. 4., [rev.] uppl. Stockholm: Liber s.235

¹⁷ Nordstrand, Uno (2008) s.58

¹⁸ ibid s.58

¹⁹ ibid s.66

²⁰ ibid s.76

²¹ ibid s.238

²² ibid s.66.

²³ <http://www.boverket.se/globalassets/vagledninga/kunskapsbanken/bbr/bbr-22/bbr-avsnitt-2>

²⁴ Nordstrand, Uno (2008) s.151

2.2 Hantering av kulturvärden i byggprocessen, Kontrollplan och kulturvärden

2.2.1 Förundersökning och kontrollplan

En kontrollplan är ett dokument som innehåller ett antal punkter som ska kontrolleras under projektets gång och krävs för de flesta lov- och anmälningspliktiga bygg- och rivningsåtgärder.²⁵ Byggherren ansvarar för att ta fram förslag till kontrollplan, som sedan granskas av byggnadsnämnden. I kontrollplanen skall det anges vilken kontroll som skall utföras, vilken kompetens denna erfordrar, samt vilka intyg och övriga handlingar som krävs.²⁶

Kontrollplanen ska ha den utformning och detaljeringsgrad som behövs för att på ett ändamålsenligt sätt säkerställa följande krav i Plan- och bygglagen:

- att alla väsentliga tekniska egenskapskrav i 8 kap 4 § uppfylls,
- att förbudet mot förvanskning i 8 kap 13 § följs, kraven på varsamhet i 8 kap 17 och 18 §§ uppfylls.²⁷

Enligt Boverket ska byggherren utse en eller flera certifierade kontrollansvariga (tidigare kallad kvalitetsansvarig) som ser till att kontrollplanen följs.²⁸ De kontrollansvariga ska se till att byggherrens kontrollplan och kontrollprocess uppfyller samhällskraven.

Kontrollen kan beroende på omfattning ske inom byggherrens *egenkontroll* eller av en certifierad sakkunnig inom det område som kontrollen avser.²⁹

Egenkontroll innebär att den som utför ett arbete själv kontrollerar och intygar att det blir rätt utfört. Det sker exempelvis genom dokumentation som besiktningssprotokoll, kontrollintyg, särskilt provningsintyg, utdrag ur dagbok, mättningsprotokoll, foto med mera.³⁰ Den *kontrollansvarige* ska i så fall se till att egenkontrollen blir utförd.

Om byggnadsnämnden anser att byggherrens egenkontroll inte är tillräcklig kan de kräva intyg från besiktningar eller kontroller utförda av certifierade sakkunniga. Det är byggnadsnämnden som bestämmer om detta behövs och behovet av certifierad sakkunnig kan inte överklagas.³¹ (Ytterligare råd och rekommendationer finns att hitta i skriften *BÄR* på Boverkets hemsida)

2.2.2 Vad kontrollant av kulturvärden gör

Byggnader som anses särskilt kulturhistoriskt värdefulla bör utredas av en kontrollant av kulturvärden genom en kulturhistorisk förundersökning, som sedan efterföljs i kontrollplan och kontrollprocessen. En förundersökning, där kulturhistoriska värden utreds och definieras bör göras i så tidigt stadium i byggprocessen som möjligt. På så sätt följer de definierade kulturvärdena med under resten av processen och onödiga konflikter och arbeten kan undvikas. I Boverkets förordning *Allmänna råd om ändring av byggnad* (BÄR), står följande angående förundersökning:

Ändringsarbeten bör föregås av en förundersökning där såväl byggnadens kulturvärden och övriga kvaliteter som brister tydliggörs. Förundersökningen bör göras så tidigt att dess resultat kan ligga till grund för den efterföljande projekteringen.

²⁵ <http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/lov--byggande/byggprocessen/kontrollplan/>

²⁶ http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2007/allmanna_rad_om_andring_av_byggnad_bar.pdf

²⁷ <http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/lov--byggande/byggprocessen/kontrollplan/>

²⁸ <http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/lov--byggande/byggprocessen/kontrollansvariga-och-deras-uppgifter/>

²⁹ PBL 10kap.8§: <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20100900.HTM>

³⁰ <http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/lov--byggande/byggprocessen/kontrollplan/>

³¹ <http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/lov--byggande/byggprocessen/kontrollplan/>

Omfattningen av förundersökningen bör anpassas till åtgärdens omfattning och objektets art.³²

I anslutning till förundersökningen bör en antikvarisk konsekvensbeskrivning göras. Där är det viktigt att tydligt redogöra för det färdiga ombyggnadsförslagets påverkan på kulturvärdena. För ett gott resultat är det också viktigt att kontrollanten av kulturvärden är med vidare i processen. Man bör vara med på tekniskt samråd, byggmöten, samt göra platsbesök under produktionsfasen.³³

En problematik är att det vid ändring av byggnader inte sällan uppstår situationer som kräver åtgärder som det i tidigare skeden inte tagits beslut om. Kulturhistoriska kvaliteter som inte gått att dokumentera i förundersökningen kan påträffas fört efter man börjar riva i en byggnad. Exempelvis inredningsdetaljer som legat dolda och upptäckas först efter att modernare tillägg har rivits bort. Detta gör att beslut kan behöva tas under produktionsarbetets gång.

Kontrollen av kulturvärden avslutas med en slutdokumentation som lämnas in tillsammans med antikvariens egenkontroll.³⁴

2.2.3 När krävs certifierad sakkunnig av kulturvärden?

Utgångspunkten är att kontrollen av kulturvärden ska utföras inom ramen för byggherrens dokumenterade egenkontroll. I samband med startbesked ska byggnadsnämnden bedöma om egenkontrollen anses vara tillräcklig för att säkerställa att samhällskraven antas bli uppfyllda.³⁵ Byggnadsnämnden kan i normala fall inte kräva att byggherrens kontrollant av kulturvärden är certifierad. Anses byggherrens organisation och egenkontroll tillräcklig, godkänns den oavsett om kontrollanten av kulturvärden är certifierad eller ej. Om byggherrens organisation däremot anses sakna en tillräcklig kompetens, kan byggnadsnämnden i kontrollplanen som alternativ till byggherrens egenkontroll, ange att en viss kontroll ska utföras av någon som är certifierad sakkunnig inom ett visst område.³⁶ Om det inte finns någon certifierad sakkunnig att tillgå, när krav på sådan ställts, går det dock enligt Boverket att kringgå.

Om byggnadsnämnden anser att det finns behov av att anlita certifierade sakkunniga som kan utföra sakkunnigkontroll men det inte finns tillgång till certifierade sakkunniga bör byggnadsnämnden föra en dialog med byggherren om hur egenkontrollen kan förstärkas. Om byggnadsnämnden anser att egenkontrollen inte är tillräcklig ska byggnadsnämnden neka startbesked.³⁷

Genom att anlita certifierad sakkunnig kan byggherren från början försäkra sig om att de har den kompetens som byggnadsnämnden kräver för ett godkännande.

Enligt Plan- och bygglagen ska byggnadsnämnden godta utlåtanden från sakkunniga vars kompetens kan styrkas genom certifiering (PBL 7kap 4§).³⁸ (Vilket i sig kan tyckas vara lite märkligt).

³²http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2007/allmanna_rad_om_andring_av_byggnad_bar.pdf

³³ <http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/kulturvarden/kulturvarden-i-plan---och-bygglagen/lov-byggande-och-kulturvarden/sakkunnig-kulturvarden/>

³⁴http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2007/allmanna_rad_om_andring_av_byggnad_bar.pdf

³⁵ <http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/kulturvarden/kulturvarden-i-plan---och-bygglagen/lov-byggande-och-kulturvarden/sakkunnig-kulturvarden/>

³⁶ <http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/kulturvarden/kulturvarden-i-plan---och-bygglagen/lov-byggande-och-kulturvarden/sakkunnig-kulturvarden/>

³⁷ <http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/lov--byggande/byggprocessen/certifiering-av-kontrollansvariga-och-sakkunniga-kontrollanter/>

³⁸ PBL 7kap. 4§ <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20100900.HTM>

Som en parantes kan det vara värt att nämna att Riksantikvarieämbetet i sin vägledning antikvarisk medverkan gällande uppdrag enligt Kulturmiljölagen, bedömer att;

De kompetenskrav som ställs i Boverkets certifieringssystem även bör kunna tillämpas då villkor ställs om antikvarisk medverkan enligt Kulturmiljölagen.

Dock med tillägget att:

Där med inte sagt att den antikvariske experten måste vara certifierad, har experten motsvarande kompetens kan denne godkännas.³⁹

³⁹ http://samla.raa.se/xmlui/bitstream/handle/raa/235/Varia%202014_6.pdf?sequence=5

3. Certifieringssystemet

3.1 Certifiering

”Certifiering är en åtgärd genom tredje part, vanligtvis genom certifieringsorgan som visar att tillräcklig tilltro har erhållits att en produkt, process eller tjänst är i överensstämmelse med standard eller annan regelgivande dokument.⁴⁰

Certifiering sker i Sverige av certifieringsorgan som är ackrediterade av myndigheten Swedac, (Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll). Ackreditering innebär en regelbunden kompetensprövning som görs enligt internationella standarder, där certifieringsorganets kontrollering, kontrolleras.⁴¹

Det ackrediterade certifieringsorganet för certifieringen av sakkunniga kontrollanter avseende kulturvärden, är företaget Det Norske Veritas (DNV).

För att bli certifierad som sakkunnig avseende kulturvärden måste man uppfylla kraven i *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om certifiering av sakkunniga avseende kulturvärden*, även kallad KUL 2.⁴²

För att kunna ansöka om certifiering måste man med intyg kunna styrka att man uppfyller krav på teoretisk kunskap, praktisk erfarenhet och lämplighet för uppgiften.

Kraven på teoretisk kunskap är högskoleexamen med kulturhistorisk inriktning om minst 180 högskolepoäng, varav minst 90 poäng med byggnadsantikvarisk inriktning. Alternativt arkitekt- eller byggnadsteknisk utbildning om 180 högskolepoäng, med innefattande eller kompletterande 60 högskolepoäng med byggnadsantikvarisk inriktning.⁴³ Den praktiska erfarenheten ska bestå av minst tre årsarbeten, omfattande arbetsuppgifter som i väsentlig grad innefattar kulturhistorisk värdering av bebyggelse.⁴⁴ Lämplighet för uppgiften styrks med intyg omfattande den senaste yrkesverksamma treårsperioden.⁴⁵

För att bli godkänd måste man sedan göra ett kunskapsprov. Certifieringen upprätthålls genom årsrapporter av utförda arbeten, samt att certifikatet förnyas vart femte år.⁴⁶

Certifieringen är uppdelad i två behörighetsklasser, behörighet N och behörighet K. Där N är kontroll av normal art och K kontroll av kvalificerad art. För behörighet K ställs bland annat något högre krav på lämplighet och praktisk erfarenhet.

3.1.1 Vad avser certifieringen?

Den operativa förmågan tycks i första hand bedömas utifrån den utbildning, erfarenhet och lämplighet, som ges genom intyg. I litteraturförteckningen som publiceras på Det Norske Veritas hemsida är det i första hand kunskap om Plan- och bygglagen och i viss mån Kulturmiljölagen och Miljöbalken som krävs inför kunskapsprovet.⁴⁷ I min enkätundersökning menar antikvarier att certifieringen lägger väldigt stort fokus på kunskap om lagstiftning och inte antikvarisk operativ förmåga, vilket är problematiskt⁴⁸ Detta är något jag återkommer till senare i uppsatsen.

En anledning kan vara att lagar och riktlinjer ändras och att kunskapen om dessa behöver vara uppdaterad. Normen för vad som anses vara god antikvarisk förmåga är istället mindre föränderlig och behöver därför inte uppdateras på samma sätt. Därför kan det anses räcka att intyga sådan kunskap med tidigare utbildning och erfarenhet. Den operativa kunskapen är också tänkt att upprätthållas genom årlig rapportering av antikvariska kontrolluppdrag.

⁴⁰ <http://www.ne.se/sök/?t=uppslagsverk&q=certifiering>

⁴¹ <http://www.swedac.se/sv/Det-handlar-om-fortroende/Vad-ar-ackreditering/>

⁴² <http://www.dnvba.com/se/Certifiering/Personer/Pages/Kontrollant-av-kulturvarden.aspx>

⁴³ <https://rinfo.boverket.se/KUL%5CPDF%5CBFS2011-15KUL2.pdf> s.2

⁴⁴ <https://rinfo.boverket.se/KUL%5CPDF%5CBFS2011-15KUL2.pdf> s.3

⁴⁵ <https://rinfo.boverket.se/KUL%5CPDF%5CBFS2011-15KUL2.pdf> s.3

⁴⁶ <http://www.dnvba.com/se/Certifiering/Personer/Pages/Kontrollant-av-kulturvarden.aspx>

⁴⁷ <http://www.dnvba.com/se/DNV%20%20Downloads/KUL%20Litteraturfor-teckning.pdf>

⁴⁸ Se enkätsvar

3.1.2 Certifieringssystemets utveckling

Boverkets föreskrift ”KUL 1” beslutades februari 2006.⁴⁹ Där tydliggjordes vilka krav som ska ställas på sakkunniga kontrollanter avseende kulturvärden. Sedan dess har föreskriften reviderats och anpassats efter ändringar ibland annat Plan- och bygglagen och numer är det föreskriften KUL 2 som är gällande.

För att upprätthålla certifieringssystemet krävs det att det finns ett intresse att certifiera sig. Boverket skriver att det krävs fler moment än att Boverket ger ut regler för att det ska finnas certifierade personer på plats. Det måste finnas ett företag som är intresserat av att jobba med att fatta beslut om certifiering av personer inom aktuellt område, att företaget blir godkänt det vill säga ackrediterat av Swedac och att enskilda personer sedan önskar bli certifierade.⁵⁰ Skapas ingen efterfrågan på certifierade kommer alltså den certifieringen av området att dö ut.

Antalet certifierade sakkunniga avseende kulturvärden har ökat kraftigt sedan systemet togs i bruk. Något som också tyder på att den privata kulturarvssektorn också växer. Enligt en kandidatuppsats från 2008 som redogör för certifieringssystemet, fanns det samma år 30 certifierade antikvarier, varav 24 var registrerade på boverkets lista.⁵¹ Av dessa var 15 verksamma i Stockholms län och resterande utspridda i landet, med en eller två verksamma i övriga län.⁵² En av slutsatserna i uppsatsen från 2008, som även tangerar grundproblematiken i denna uppsats är:

Rent generellt kan man säga att upplevelsen av efterfrågan på certifierade kontrollanter är väldigt liten. En möjlig orsak kan vara var i landet man är lokaliserad, då olika kommuner kan arbeta på olika sätt när det gäller kulturmiljö och varsamhet vid ändring av byggnader. Detta kan sålunda ge en varierad efterfrågan på certifierade personer.⁵³

För att jämföra finns det i dagsläget för denna uppsats i Sverige totalt 138 certifierade sakkunniga avseende kulturvärden, registrerade på Boverkets lista.⁵⁴ Av dessa finns 52 av i Stockholms län, 15 i Västra Götalands län och 17 i Skåne län.⁵⁵ Antalet är idag betydligt fler än 2008 när systemet var nytt, vilket tyder på en ökad efterfrågan. Den geografiska spridningen av certifierade personer i landet tycks dock inte skilja speciellt mycket.

⁴⁹ <https://rinfo.boverket.se/KUL%5CPDF%5CBFS2006-6KUL1.pdf>

⁵⁰ <http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/lov--byggande/byggprocessen/certifiering-av-kontrollansvariga-och-sakkunniga-kontrollanter/>

⁵¹ Andersson, Sara (2008) Göteborgs Universitet s. 32.

⁵² Andersson, Sara (2008) s.32

⁵³ Andersson, Sara (2008), s.31

⁵⁴ <http://www.boverket.se/sv/om-boverket/tjanster/hitta-certifierade/>

⁵⁵ <http://www.boverket.se/sv/om-boverket/tjanster/hitta-certifierade/>

4. Kulturhistoriska underlag och kommunal hantering av kulturmiljö

Att ta fram kulturhistoriska underlag och inventera bebyggelse är en förutsättning för bevarandet av kulturhistoriskt värdefulla miljöer.

I Storstäderna strukturerades och utökades inventeringen av bebyggelse ordentligt efter rivningsvågorna på 1960- och 70-talen. Under 1970- och 80-talen var det många kommuner som med allmänna medel satsade på att ta fram kulturhistoriska inventeringar, avsedda som kunskapsunderlag för fysisk planering och bygglovhantering.⁵⁶

Mängden inventerade byggnader och hur inventeringen är strukturerad skiljer sig från kommun till kommun. De är intressanta att titta närmare på för att se hur bra förutsättningar de ger för antikvarisk kontroll på kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

4.1 Göteborg

Den första större inventeringen av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg genomfördes 1965 -67. Den gjordes av Göteborgs museer/Göteborgs historiska museum och omfattade byggnader uppförda innan 1930 i framförallt centrala och halvcentrala delar av dåvarande Göteborg.⁵⁷ Inventeringarna kompletterades allt eftersom. År 1974–79 utarbetades ”Natur- och kulturvårdsprogram för Göteborg” av en grupp som omfattade representanter för Stadsbyggnadskontoret, Fastighetskontoret, Fritidsförvaltningen och Göteborgs museer. I programmet upptogs bland annat värdefulla kulturlandskapsavsnitt och mindre natur- eller parkområden i anslutning till kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.⁵⁸ 1970- 1990 gjordes kompletterande kulturhistoriska utredningar som omfattade byggnader uppförda 1930–1965, industribyggelse, värdefulla kulturlandskapsavsnitt och fördjupade inventeringar inom miljöer som ansågs särskilt intressanta till exempel Haga, Vasastaden och Lindholmen.⁵⁹

Det som utgör programmet för bevarande av bebyggelse i Göteborg idag består av en sammanslagning av ett flertal tidigare antagna program som kompletterats med tillägg. Bevarandeprogrammet var sammanställt år 1999 och bestod av två volymer; Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse del 1 och del 2. Samma år antogs bevarandeprogrammet av kommunfullmäktige.⁶⁰

Syftet som står beskrivet i bevarandeprogrammet är att: Bevara och levandegöra kulturarvet, bidra till kontinuitet i utvecklingen av den yttre miljön, främja den lokala kulturella identiteten och bidra till att öka medvetenheten om estetiska värden och historiska sammanhang.⁶¹

De byggnader och den bebyggelse som finns med i bevarandeprogrammet anses ha ett kulturhistoriskt värde. Tanken är att programmet ska redogöra för dessa och beskriva vad som är särskilt värdefullt eller karakteristiskt. I ett inledande kapitel står det att Programmet omfattar tiden från 1000-talets början fram till åren 1955–65 och att såväl

⁵⁶ <http://www.lansstyrelsen.se/vastragotaland/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2011/2011-59.pdf>

⁵⁷ Lönnroth, Gudrun (red.) (1999-). Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg: ett program för bevarande. Göteborg: Stadsbyggnadskontoret s. 11

⁵⁸ Lönnroth, Gudrun (red.) (1999-) s. 12

⁵⁹ Lönnroth, Gudrun (red.) (1999-) s. 12

⁶⁰ http://goteborg.se/wps/portal/invanare/bygga-o-bo/kommunens-planarbete/verktyg-for-stadsplanering-2/kulturhistorisk-miljo/bevarandeprogram!/ut/p/z1/hY7BCoJAGISfxuv-v9Xq2s0ORipqEGR7CZVtFVxXdGuhp8-OQdHchvmGGeBQAqRy0-mh6hd_4d61cOMj27kh5vsgwsMpKalsSXOWUTj_A_gS4w-FCDHwrlbENoogWdHA91xkSDc0YD713_vhUK-ZBD6Jm5jERO7Tcqs1Zpy3DjporSVSa9kL0mj14LdKq2cD5ScJoyqfTiHL0wGwf8!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/#htoc-0

⁶¹ Lönnroth, Gudrun (red.) (1999-) s. 7

stadsbebyggelse som landsbygd och skärgårdsmiljöer behandlas.⁶² Man påpekar dock att det finns bevarandevärda miljöer utöver materialet.

I programmet har ett urval av de mest värdefulla miljöerna och enstaka objekten i kommunen gjorts men självklart finns det också annan bebyggelse som är värd att bevara. Att ett urval gjorts innebär inte att resten kan åsidosättas. Istället bör behandlingen av de utvalda områdena och byggnaderna kunna tjäna som förebilder för hanteringen av all befintlig bebyggelse.⁶³

Bevarandeprogrammets material är huvudsakligen indelat efter stadsdelar. Varje stadsdel presenteras med allmän historik som sedan följs av värdefulla miljöer och objekt som beskrivs och motiveras med kartor och bilder. Mycket av innehållet består av "hus för hus"- genomgångar av olika områden. Byggnaderna beskrivs kortfattat med karaktärsdrag, byggnadsår och vilket lagskydd byggnaden står under. Eventuella ändringar och rivningar i områden beskrivs också. Programmet redogör för riksintressen för kulturmiljövården, lagskyddade objekt som byggnadsminnen, kyrkobyggnader, kyrkogårdar och fornlämningar från historisk tid.⁶⁴ Det framgår också vilket tidigare program objektet eller miljön har ingått i. Där lagskydd inte anges antas objekten stå under förbud mot förvanskning enligt Plan och bygglagen 8kap 13§. Byggnader och miljöer återges i övrigt på ungefär samma sätt oavsett lagskydd.

Det poängteras i programmet att exakt vad som är tillåtet att förändra eller vilka åtgärder som är lämpliga för de enskilda miljöerna eller byggnaderna inte går att utläsa innehållet. Man hänvisar istället till att man ofta får söka mer information i skrifter om varsamhet, miljöprogram som utarbetats för vissa områden och genom direktkontakt med representanter från stadsbyggnadskontoret, stadsmuseet, eller andra specialister.⁶⁵

I dagsläget finns en tredje volym av bevarandeprogrammet under utredning. *Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg del 3*, som ägnas åt modernistiska byggnader och bebyggelse från efterkrigstiden och framåt.⁶⁶

4.1.1 Programmet tillgänglighet

Göteborg Stad har på sin hemsida lagt ut information om kulturvården, planering, byggprocessen och bygglov och de styrmedel som finns för det. På hemsidan finns också Bevarandeprogrammets två gällande delar finns att ladda ner gratis. Man menar att ett sätt för Göteborg att ta sitt ansvar för kulturmiljön, är att tillhandahålla ett underlag som är både lättillgängligt och tydligt.⁶⁷ Enligt hemsidan hittar politiker, tjänstemän, fastighetsägare, konsulter, hyresgäster och flaner i programmet intressant läsning och värdefull kunskap om staden och dess bebyggelsemiljöer.⁶⁸

⁶² Lönnroth, Gudrun (red.) (1999-)s. 14

⁶³ Lönnroth, Gudrun (red.) (1999 s. 10

⁶⁴ ibid. 14

⁶⁵ ibid. S.9

⁶⁶ [http://www5.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/FE77322D67410C3BC1257E60002CDAF6/\\$File/Moderna%20Goteborg.pdf?OpenElement](http://www5.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/FE77322D67410C3BC1257E60002CDAF6/$File/Moderna%20Goteborg.pdf?OpenElement)

⁶⁷ http://goteborg.se/wps/portal/invanare/bygga-o-bo/kommunens-planarbete/verktyg-for-stadsplanering-2/kulturhistorisk-miljo/bevarandeprogram!/ut/p/z1/hY7BCoJAGISfxuv-v9Xq2s0ORipqEGR7CZVtFVxXdGuhp8-OQdHchvmGGeBQAq-qRycr0-mh6hd_4d61cOMj27kh5vsgwsMpKalsSXOWUTj_A_gS4w-FCDHwrlbENoogWdHA91xkSDc0YD713_vhUK-ZBD6Jm5jERO7Tcqs1Zpy3DjporSVSa9kL0mj14LdKq2cD5ScJoyqfqTiHL0wGwf8!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/#htoc-0

⁶⁸ http://goteborg.se/wps/portal/invanare/bygga-o-bo/kommunens-planarbete/verktyg-for-stadsplanering-2/kulturhistorisk-miljo/bevarandeprogram!/ut/p/z1/hY7BCoJAGISfxuv-v9Xq2s0ORipqEGR7CZVtFVxXdGuhp8-OQdHchvmGGeBQAq-qRycr0-mh6hd_4d61cOMj27kh5vsgwsMpKalsSXOWUTj_A_gS4w-FCDHwrlbENoogWdHA91xkSDc0YD713_vhUK-

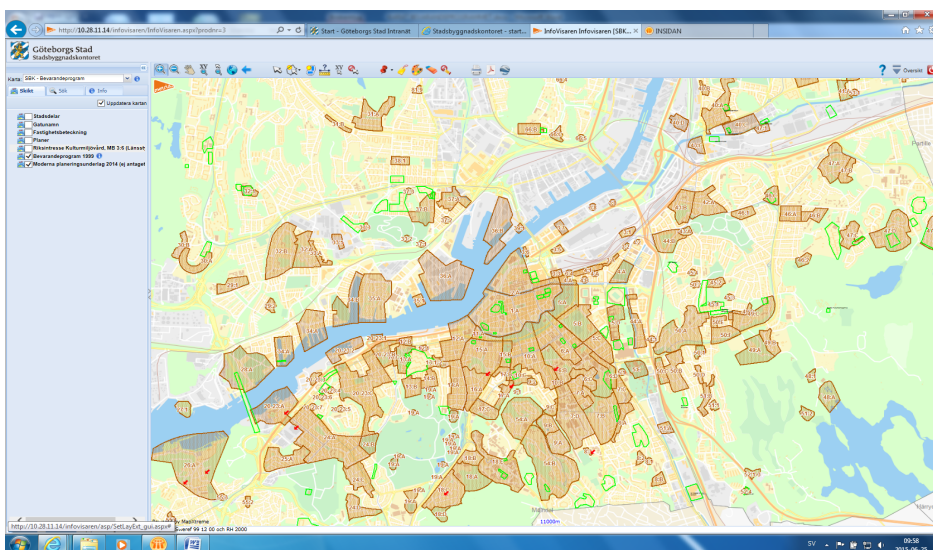
4.1.2 Hanteringen av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

I Göteborg har man upprättat *bevarandeområden* över olika delar i kommunen. Inom dessa områden är bebyggelse eller miljöer att betrakta som kulturhistoriskt värdefull. Där ingår även riksintressen för kulturmiljövården. Bevarandeområdena är upplagda i enlighet med tidigare beskrivna bevarandeprogram, vilket innebär att avgränsningar och beteckningar stämmer överens med *Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg del 1 och 2*.

Dessa områden bevakas i bygglovshanteringen, vilket innebär att när en ombyggnad av betydelse ska göras inom ett bevarandeområde kopplas Stadsbyggnadskontoret in, ibland med remisser till Stadsmuseet.⁶⁹ Bevarandeprogrammen kan då användas som kunskapsunderlag. Stadsbyggnadskontoret har möjlighet att i varje enskilt bygglov göra en definiering av värden inför bedömning. Då kan man i bygglovsprövningen i vissa fall även gå in interiört och definiera den som särskilt värdefull ur kulturhistorisk synpunkt.⁷⁰ När en byggnad definierats som särskilt värdefull gäller förvanskingsförbudet, även utan detaljplanestyning med q-märkning. Detta är något man Stadsbyggnadskontoret enligt uppgift försöker jobba med mer och mer.⁷¹

Inom bevarandeområdena kan det finnas byggnader som inte är så centrala och där kan man istället lätta på kraven.⁷² En antikvarie på Stadsbyggnadskontoret menar att de sätter sig in i frågan i varje enskilt fall och utifrån situation bedömer om antikvarisk medverkan behövs.⁷³ Alla nyinkomna ärenden går igenom av ett team, som består av bygglovshandläggare och byggnadsinspektörer. I vissa fall kan ärenden remitteras till Stadsmuseet, vilket innebär att det finns flera nivåer som fångar upp ärendet.⁷⁴

Bevarandeområden är redovisade kartmaterial med olika informationsskikt. De områden som ingår i bevarandeprogrammet har direktlänkar till information i *Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse del 1 och 2*. Kartsystemet med bevarandeområdena är inte direkt tillgängligt för allmänheten. Kartmaterialet och informationsskikten är endast tillgängliga för tjänstemän på Stadsbyggnadskontoret. Detta gör förmodligen att det kan finnas byggherrar som inte vet om att deras fastighet ingår i ett politiskt beslutat bevarandeprogram. Informationen kan för en tjänsteman se ut enligt bilderna nedan.

Figur 1. Infovisare med kartsikt över bevarandeprogrammet

ZBD6Jm5jERO7Tcqs1Zpy3DjporSVSa9kL0mj14LdKq2cD5ScJoyqfqTiHL0wGwf8!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/#htoc-0

⁶⁹ Informant 1 2015-06-25

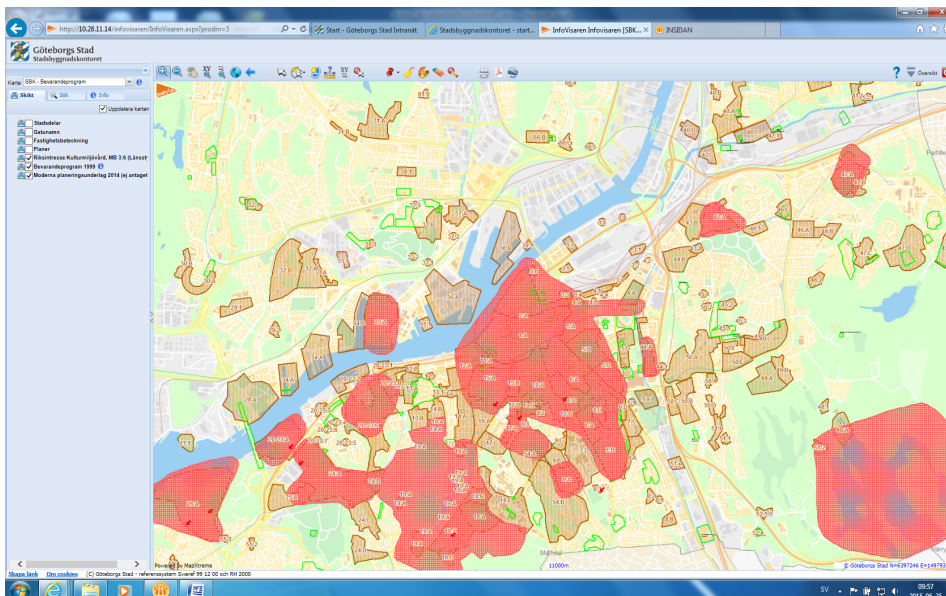
⁷⁰ Informant 1 2015-06-25

⁷¹ Informant 1 2015-06-25

⁷² Informant 1 2015-06-25

⁷³ Informant 1 2015-06-25

⁷⁴ Informant 1 2015-06-25

Figur 2 Infovisare med kartsikt över bevarandeprogram och riksintressen

4.1.3 Granskning av antikvarisk kontroll

På Stadsbyggnadskontoret i Göteborg säger man att man de senaste åren jobbat mycket mer med frågor kring kontrollprocessen.⁷⁵ En byggnadsinspektör på kontoret säger;

De senaste fyra-fem åren har vi mer och mer börjat kräva in en antikvarisk kontrollplan. Tidigare hade vi vanliga kontrollplaner med en punkt att antikvarie ska medverka i projektet, dessa var lite mer diffusa.⁷⁶

Behovet av en noggrannare bevakning blev framförallt tydligt i samband med det omtalade ombyggnadsarbetet av Posthuset i Göteborg för omkring fem år sedan.⁷⁷

Nu har vi börjat mer och mer att den sakkunnige ska specifi- och att det ska bli tydligare för byggherrar och entreprenörer att veta vilka frågor som ska tas upp med antikvarien, så man inte är för sent ute i processen. Ofta är det invändiga saker som inte syns i bygglovsritningar som ska lösas under tiden, gör man rätt från början behöver det heller inte bli dyrare.⁷⁸

Oftast går det till så att byggherren kommer till Stadsbyggnadskontoret och får krav på sig att ta fram en antikvarisk förundersökning. Handläggarna på stadsbyggnadskontoret vill inte se det som en ”allmän förundersökning”, utan att de istället situationellt definierar vad det är för information de vill ha fram av byggherren, för att sedan kunna ta bygglovet.⁷⁹

Ett problem handläggare upplever är att byggherrar som vet om kraven ibland kommer till dem med en färdig antikvarisk förundersökning som de i vissa fall inte tycker är tillräcklig.⁸⁰

Angående kontrollplan säger en bygglovshandläggare:

Vi undrar, kommer det här att göras på rätt sätt, har man utrett alla alternativ? Är det varsamt så får man göra en antikvarisk förundersökning som visar det, -att här

⁷⁵ Informant 1 2015-06-25

⁷⁶ Informant 2 2015-06-25

⁷⁷ Informant 1 2015-06-25

⁷⁸ Informant 2 2015-06-25

⁷⁹ Informant 1 2015-06-25

⁸⁰ Informant 1 2015-06-25

har vi utrett flera alternativ för en åtgärd och kommit fram till att detta är det bästa alternativet.⁸¹

Handläggaren jag har talat med menar att man inte kollar upp certifieringen hos en kontrollant av kulturvärden utan istället tittar på kvaliteten i den antikvariska undersökningen och godtar den om den anses vara av god kvalitet.⁸²

En certifierad sakkunnig kan fortfarande lämna in ett underlag som vi inte godkänner, om vi till exempel konstaterar att de relevanta frågorna inte är utredda. Vi tittar på det faktiska underlaget de lämnar in, det är det enda vi bedömer.⁸³

Som framgått i tidigare kapitel i uppsatsen behöver byggnadsnämnden i normala fall inte kräva certifierad sakkunnig kontrollant hos byggherrens organisation enligt Plan- och bygglagen. Man kan däremot kräva *särskild* certifierad sakkunnig om byggherrens organisation är så pass bristfällig att den inte anses kunna leva upp till samhällskraven. Byggnadsinspektör på Stadsbyggnadskontoret säger:

Om byggherrens organisation kommer med förslag som vi inte godtar och inte vill diskutera saken vidare utan fortfarande hävdar sin sak, kan vi kräva in en *särskild* certifierad sakkunnig utifrån, då ställer vi krav på att den personen är certifierad.

Oftast löser det sig dock genom diskussion, där man kommer fram till en lösning.

Jag tror aldrig vi har krävt certifierad sakkunnig, men det har varit konflikter, det vet jag.⁸⁴

Gentemot oss har kontrollanter aldrig haft någon nytta av certifiering, men däremot gentemot de byggherrar som handlar upp dem.⁸⁵

4.2 Stockholm

Innerstadens bebyggelse i Stockholm började systematiskt inventeras i början på 1970-talet i samband med kommunens planering av sanering av de ”icke moderna bostadsbeståndet” på malmarna.⁸⁶

Stockholms stadsmuseum gjorde på uppdrag av fastighetsnämnden 1974-75 en byggnadsinventering av cityområdet, med anledning av en ny cityplan, *City 75*.⁸⁷ Inventeringen täckte i stort sett hela området för den nya cityplanen och byggnadsdata och beskrivningar upprättades för samtliga byggnader.⁸⁸

1981 antog Stockholms kommunfullmäktige riktlinjer för bevarande och vård av den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen. I samband med detta beslöts det att ett byggnadsvårdsprogram för innerstaden skulle utarbetas.⁸⁹

Mycket resurser har i Stockholm lagts på att göra omfattande byggnadsinventeringar. Vid årsskiftet 1982-83 hade, enligt Stadsmuseets publikation *Stadsvandringar 7*, totalt ungefär 5000 fastigheter inventerats och hela materialet omfattade 22000 sidor text och bilder.⁹⁰ Inventeringarna omfattar framtagande av byggnadsdata ur arkiven, beskrivning och fotografering av exteriör, portgång, trapphus och i flertalet fall också någon lägenhet i

⁸¹ informant 3 2015-06-25

⁸² Informant 3 2015-06-25

⁸³ Informant 3 2015-06-25

⁸⁴ informant 1 2015-06-25

⁸⁵ Informant 2, informant 3, 2015-06-25

⁸⁶ : Stadsvandringar. 7. (1983). Stockholm: Stockholms stadsmuseum s.9

⁸⁷ http://www.stockholmskallan.se/PostFiles/KUL/SSM_City__byggnadsinventering_1974_75_D_1_1976_00.pdf

⁸⁸ http://www.stockholmskallan.se/PostFiles/KUL/SSM_City__byggnadsinventering_1974_75_D_1_1976_00.pdf

⁸⁹ Stadsvandringar. 7. (1983). Stockholm: Stockholms stadsmuseum s.9

⁹⁰ Stadsvandringar. 7. (1983). Stockholm: Stockholms stadsmuseum s.9

varje enskild fastighet.⁹¹ Byggnadsinventeringarna har succesivt kompletterats med tiden. Man har också gjort inventeringar av Stockholms ytterområden, som nu finns publicerade på Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister.⁹²

4.2.1 Klassificeringar

Vad som är speciellt för Stockholm är att man tidigt började klassificera den inventerade bebyggelsen. Klassificeringen av innerstadens bebyggelse, med undantag av de oinventerade kvarteren trycktes i enlighet med Stadsmuseets fullmäktigeuppdrag, på karta i början av 1983. Kulturnämnden godkände kartan i princip samma år.⁹³

Klassificeringen utformades med utgångspunkt från den gällande lagstiftningen. Indelningen gjordes i fyra olika kategorier och markerades med; blått, grönt gult eller grått. Byggnader markerade med blått motsvarar bebyggelse av byggnadsminnesklass och bör få planbetäckning Q med följande lydelse;

Q-betecknat område skall utgöra reservat för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Åtgärder får inte vidtas som minskar bebyggelsens kulturhistoriska värde. Befintlig byggnad får utnyttjas endast för ändamål som byggnadsnämnden prövat lämpligt med hänsyn till dess bevarande.⁹⁴

Byggnader markerade med grönt motsvarar bebyggelse där tillämpningen av dåvarande byggnadsstadgans 38§ andra stycket, vilken idag är ersatt av Plan- och bygglagens förvanskingsförbud enligt 8kap 13§.⁹⁵

Byggnader markerat med gult innebär byggnader som i och för sig kan ha ett visst kulturhistoriskt intresse, men där det knappast är möjligt, att för de enskilda byggnaderna havda ett "särskilt" värde. Ofta utgör dessa byggnader ett väsentligt stöd för en bebyggelsemiljös helhet. I de fall de ligger inom ett särskilt värdefullt bebyggelseområde kan också för dessa PBL:s bestämmelser tillämpas.⁹⁶

Byggnader markerade med grått motsvarade byggnader som kulturmiljövården inte lämnar synpunkter på vid förändringar.⁹⁷

4.2.2 Tillgång till underlag

Klassificeringen är idag redovisad i ett digitaliserat kartmaterial som finns tillgängligt för allmänheten på Stockholms Stadsmuseums hemsida.⁹⁸ Det finns läsanvisningar för hur man ska använda materialet och få fram den information man vill ha. I kartan kan man söka efter enskilda fastigheter och adresser och få fram information om dessa. Det finns också en tillgänglig databas där ställningstaganden till klassificering för enskilda fastigheter finns publicerade.⁹⁹

⁹¹ Stadsvandringar. 7. (1983). Stockholm: Stockholms stadsmuseum s.9

⁹² Sigurdsson, Irene (red.) (1991). Stadsvandringar. 14. Stockholm: Stockholms stadsmuseum s.26

⁹³ Stadsvandringar. 7. (1983). Stockholm: Stockholms stadsmuseum s.21

⁹⁴ Stadsvandringar. 7. (1983). Stockholm: Stockholms stadsmuseum s.19

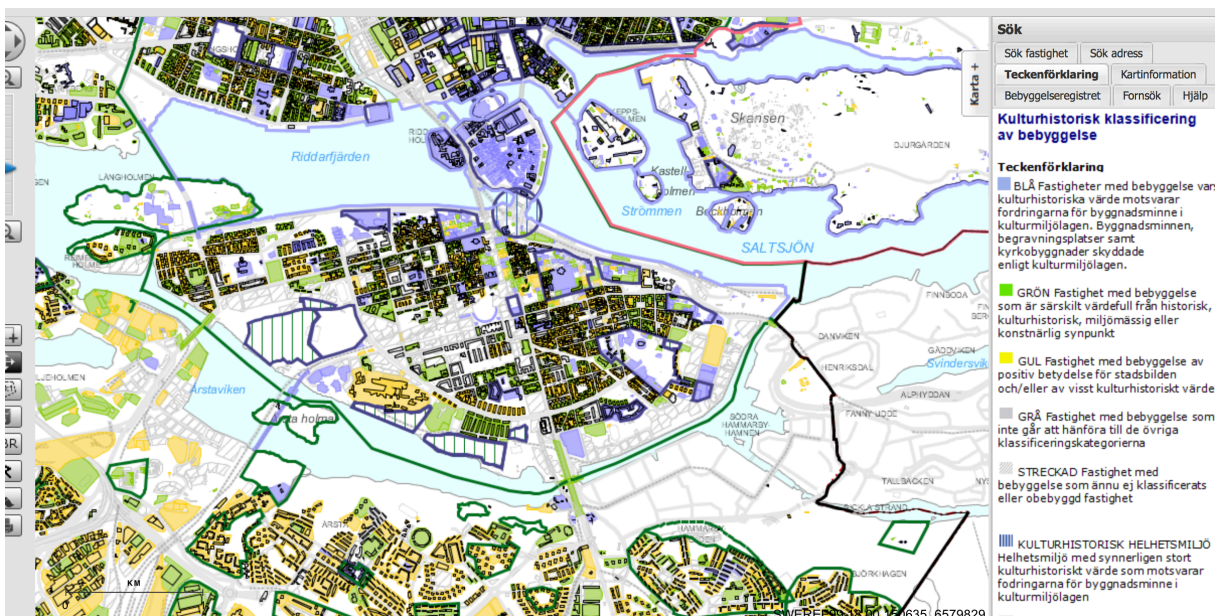
⁹⁵ Stadsvandringar. 7. (1983). Stockholm: Stockholms stadsmuseum s.19

⁹⁶ Sigurdsson, Irene (red.) (1991). s.26

⁹⁷ Sigurdsson, Irene (red.) (1991). s.26

⁹⁸ <http://www.stadsmuseet.stockholm.se/Om-hus/Klassificering-och-K-markning/Stadsmuseets-kulturhistoriska-klassificering/>

⁹⁹ [http://digitalastadsmuseet.stockholm.se/fotoweb/Grid.fwx?search=\(IPTC597%20contains\(Ställningstaganden%20angående%20kulturhistorisk%20klassificering\)\)](http://digitalastadsmuseet.stockholm.se/fotoweb/Grid.fwx?search=(IPTC597%20contains(Ställningstaganden%20angående%20kulturhistorisk%20klassificering)))

Figur 3: Stockholms Stadsmuseums fastighetskarta, som den ser ut på deras hemsida.

4.2.3 Hantering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Inom ramen för uppsatsen har det inte varit möjligt att, med hjälp av informanter få lika stor inblick i Stockholms hantering av kulturhistoriska byggnader i byggprocessen. Bygg- och bygglovsprocessen kan antas gå till på liknande sätt som förklarats i tidigare kapitel och i redogörelsen för hur det går till i Göteborg.

Eftersom stadsmuseet lägger ner mycket arbete på inventeringar av kulturhistoriska miljöer har Stadsbyggnadskontoret ett nära samarbete med dem.

Stadsbyggnadskontoret tycks i stor utsträckning utgå från klassificeringskartan som Stadsmuseet tillhandahåller. En representant från Stadsbyggnadskontoret i Stockholm säger:

Vi har ett nära samarbete med stadsmuseet i Stockholms stad som är vår remissinstans när det gäller kulturvärden. En av museets antikvarier kommer till vårt kontor varje onsdag för att diskutera ärenden och åtgärders påverkan på kulturmiljön/kulturvärden.¹⁰⁰

Åtgärder i blå- och grönklassade byggnader remitteras till Stadsmuseet.¹⁰¹ Man menar att det är bra om kontrollanten är med från början i projektet och även medverkar på platsbesök och samråd, samt att personen sedan inför slutbesked intygar att kontrollpunkterna för varsamhetskraven och förvanskningförbud har följts. I vilken utsträckning kontrollanten är med under projektets gång beror på det specifika projektet.¹⁰² Vilka krav som ställs på byggherren beror på åtgärdens omfattning och objekt. När det gäller krav på kontrollanten av kulturvärden säger personen jag har varit i kontakt med följande:

"I de fall vi kräver kontrollant ska kontrollanten vara certifierad (KUL). I andra fall kan vi anse att det räcker med en antikvarisk konsekvensbeskrivning/analys av föreslagna åtgärder och inte kräva sakkunnig kontrollant som är certifierad. Men det beror på objektet och åtgärden."¹⁰³

¹⁰⁰ Informant 4 2015-08-19

¹⁰¹ Svar från byggfrågor.sbk@stockholm.se

¹⁰² informant 4 2015-08-19

¹⁰³ informant 4 2015-08-19

Stockholms stadsmuseum kan i sina remissvar påpeka att en kontrollant bör kopplas in.¹⁰⁴

Vi har inga skriftliga rutiner för när vi kräver in en kontrollant utan det bedöms från fall till fall beroende på åtgärdens omfattning och objektet.¹⁰⁵

Angående i vilken utsträckning kontrollanter av kulturvärden ska vara certifierade eller inte, svarar en informant från bygglovsavdelningen på stadsbyggnadskontoret:

Antikvarien ska vara certifierad. Antikvariskt utlåtande brukar begäras in om byggnaden har ett särskilt bevarandevärde eller är försedd med q-märkning i detaljplanen.¹⁰⁶

4.3 Malmö

Den första officiella inventeringen av bebyggelse i Malmö gjordes 1953, för att skydda de mest värdefulla husen i samband med större stadsförnyelser.¹⁰⁷ Inventeringen blev snabbt föråldrad och nya inventeringar gjordes under 1960-talet. År 1964 beslöt stadsfullmäktige att tillsätta en kommitté ”för inventering av det äldre byggnadsbeståndet i Malmö”.¹⁰⁸ Under årens lopp har det även gjorts en rad mindre utredningar över med olika syfte och av skiftande användbarhet. Många av dessa är idag svårtillgängliga. År 1989 låg *Malmö stadsbebyggelse -en översiktlig inventering* klar. I rapporterna markerades två olika typer av områden: ”särskilt värdefull miljö” och ”områden som bör detaljinventeras”.¹⁰⁹ Rapporten hade relativt stor spridning. Inom ramen för länsstyrelsens projekt *Storstadens arkitektur i Malmö 1945–95* gjordes en inventering av den moderna bebyggelsen under åren 2000 och 2001.¹¹⁰ Ytterligare rapporter och inventeringar av olika bebyggelseområden har gjorts under 2000-talet fram tills idag. I Malmös översiktsplan från år 2000 (*ÖP2000*), finns riksintressen för kulturmiljövård, kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, samt stads- och landskapskaraktärer redovisade med text och kartor.¹¹¹ Den senaste översiktsplanen, som antogs 2014 har en tillhörande digital karta med olika skikt som bland annat presenterar sådana områden.

4.3.1 Tillgång till underlag

På Malmö Museers hemsida finns inventeringar och rapporter gjorda år 2000 och framåt att tillgå. De flesta antikvariska rapporterna är inte särskilt användbara som underlag och de större inventeringarna gäller bebyggelse mellan 1945-75.¹¹²

På Malmö stads hemsida finns gällande översiktsplan, som består av ett dokument med planstrategi, samt en tillhörande karta.

Malmö har inget kulturmiljöprogram eller liknande som man exempelvis har i Göteborg. Man utgår istället framförallt från översiktsplanen som underlag. En anställd på kulturmiljöenheten i Malmö säger i en mejlintervju:

¹⁰⁴ informant 4 2015-08-19

¹⁰⁵ informant 4 2015-08-19

¹⁰⁶ informant 9 2015-11-13

¹⁰⁷ <http://malmo.se/download/18.29aeafd91411614c89678ef/.../>

¹⁰⁸ <http://malmo.se/download/18.29aeafd91411614c89678ef/.../>

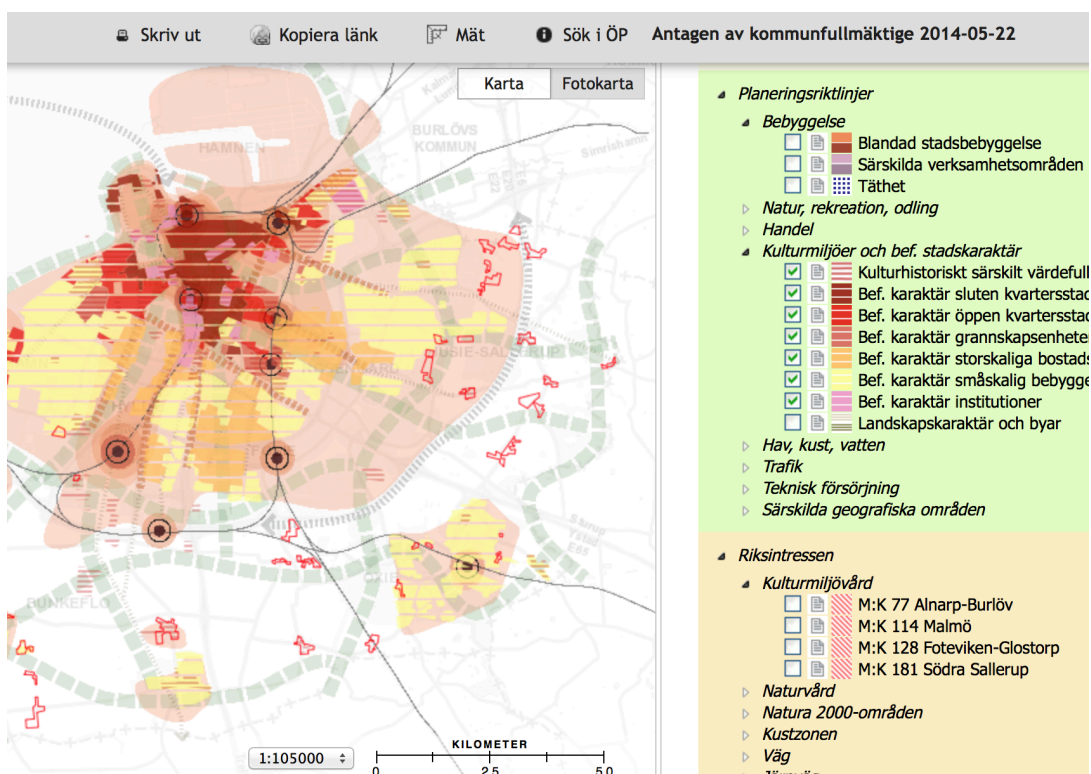
¹⁰⁹ <http://malmo.se/download/18.29aeafd91411614c89678ef/.../>

¹¹⁰ <http://malmo.se/download/18.29aeafd91411614c89678ef/.../>

¹¹¹ <http://malmo.se/download/18.29aeafd91411614c89678ef/1383646984031/4sid154-171.pdf>

¹¹² <http://malmo.se/Kultur--fritid/Kultur--noje/Museer--utställningar/Malmo-Museer/Kulturmiljovard/Rapporter-och-publikationer.html>

Det finns ett antal inventeringar som dock i många fall är föråldrade och i de flesta fall endast är inventering utan urval/värdering. I översiktsplanen finns områden utpekade som kulturhistoriskt särskilt värdefulla. Det används av Stadsbyggnadskontoret som en indikation på när ärendet bör remitteras till oss. Det är dock ett trubbigt verktyg.¹¹³

Figur 4 Karta Malmö översiktsplan 2014, här visas kartsikt med områden som är särskilt kulturhistoriskt värdefull.

Kartan påminner på många sätt de bevarandeområden Stadsbyggnadskontoret i Göteborg arbetar efter. På samma sätt som i Göteborg använder man de markerade områdena som indikation på att antikvarisk kompetens bör kopplas in vid förändringar.

4.3.2 Hantering av kulturmiljöer

Enligt en handläggare på Stadsbyggnadskontoret i Malmö utgår man från översiktsplanen och remitterar vanligtvis ändringsarbeten inom områden utpekade som riksintressen eller kulturhistoriskt värdefulla till Malmö museer.¹¹⁴ Åtgärder som inte berör utvändiga förändring, till exempel ändring av invändig verksamhet går däremot inte på remiss.¹¹⁵ Det finns också byggnader inte anses vara bevarandevärda även om de ligger inom områden utpekade som riksintresse eller kulturhistoriskt värdefull. Om stadsbyggnadskontoret ska ställa krav på antikvarisk sakkunnig kontrollant bedöms därför från fall till fall.¹¹⁶

Vi kan skriva in i kontrollplanen att det ska finnas antikvarisk sakkunnig, men det sker inte per automatik. Det görs i de fall där det är så pass känsligt att det

¹¹³ Informant 5 2015-10-20

¹¹⁴ informant 6 2015-10-30

¹¹⁵ informant 6 2015-10-30

¹¹⁶ informant 6 2015-10-30

inte räcker att bara bevilja bygglov, utan man måste säkerställa att åtgärderna följs upp på ett visst vis.¹¹⁷

Vad gäller certifieringssystemet säger man från Stadsbyggnadskontoret att antikvariska kontrollanter; ”helst ska vara certifierade, men inte nödvändigtvis, vi kan godta någon som inte är certifierad”.¹¹⁸

Från Malmö museers sida ser man bristen på kulturmiljöunderlag som ett problem för bygglovsärenden när det kommer till kulturhistoriska byggnader. Min informant säger i mejlintervju:

I brist på kulturmiljöprogram och aktuella inventeringar hänvisar vi i lovärenden ofta inte till något annat än den bedömning vi gör i stunden, samt till PBL 8:17 och/eller 8:13 (samt ev. till ÖP eller riksintresse). Det blir lite ad hoc helt enkelt.¹¹⁹

Enligt informanten ställs det i ganska liten utsträckning krav på antikvarisk sakkunnig enligt Plan- och bygglagen. En av anledningarna till detta tror hen har att göra med bristen på kulturmiljöunderlag, eftersom stadsbyggnadskontoret därmed saknar enkel vägledning för när kravet ska ställas.¹²⁰ Troligtvis finns det också en bristande kunskap gällande kontrollanter av kulturvärden.

Jag tror att kunskapen om sakkunnig kontrollant av kulturvärden tyvärr är bristande på Stadsbyggnadskontoret. Jag kan dock se en viss förändring i takt med att byggnadsinspektörerna där går i pension och det kommer in yngre folk.¹²¹

Stor del av arbetet hamnar därför på Malmö museer.

I de fall det har ställts krav på antikvarisk medverkan har det ofta varit så att det är vi på museet som tagit initiativ till det och krävt det i våra remissyttranden eller på tidiga samrådsmöten. Formellt är det ju dock Stadsbyggnadskontoret som är de som ska ställa kravet på antikvarisk medverkan.¹²²

Det händer att museet rekommenderar att antikvarisk sakkunnig ska vara med i processen. Däremot ställer man inte krav på att denna ska vara certifierad.

Malmö Museer har bygglovsärenden på remiss, och det händer att vi rekommenderar att antikvarisk sakkunnig ska vara med i processen. Vi har från vår sida hittills inte uttryckligen krävt att de ska vara certifierade.¹²³

¹¹⁷ Informant 6 2015-10-30

¹¹⁸ Informant 6 2015-10-30

¹¹⁹ informant 5 2015-10-20

¹²⁰ informant 5 2015-10-20

¹²¹ informant 5 2015-10-20

¹²² informant 5 2015-10-20

¹²³ informant 5 2015-10-20

5. Enkät svar: Sakkunniga kontrollanters upplevelse av systemet

Nedan följer en sammanställning av svaren i den enkät som skickades ut till certifierade sakkunniga kontrollanter avseende kulturvärden. Svaren på enkätfrågorna har strukturerats och kategoriserats i olika teman. Där det är relevant delas kategorierna in efter vilken stad de svarande varit verksam i.

Utvalda kärncitat och kommentarer som väl beskriver olika tendenser, redovisas. Enkätundersökningens ”rådata” finns redovisad i bilaga.

Totalt sju svarande från Göteborg varav två anställda på museum, en inom kommunen och tre på konsultbolag eller arkitektkontor och en som driver eget företag.

I Stockholm, totalt 18 svarande varav elva arbetar inom konsultbolag eller arkitektkontor och sju driver eget företag. Samtliga av de som svarat har varit verksamma innan certifieringssystemet togs i bruk.

Från Malmö är det fyra svarande, varav tre anställda på konsultbolag och en kommunalt anställd.

5.1 Tydlighet från kommun gällande tillämpning

5.1.1 Göteborg

Två av respondenterna i Göteborg anser att kommunen i tillräckligt stor utsträckning ställer krav på sakkunniga kontrollanter av kulturvärden. Övriga svarar nej.

Den allmänna bilden i Göteborg tycks vara att det inte finns någon tydlighet från kommunen när och för vilka byggnader antikvarisk kompetens behövs i byggärenden. Flera menar dock att det börjar bli bättre.

En respondent skriver:

Över tid har det varit otydligt här i Göteborg, men jag tycker att det har blivit mycket bättre och Stadsbyggnadskontoret kräver förundersökningar och medverkan i fler ärenden idag.

En annan skriver;

”Nej [det är inte tydligt], men jag tror de börjar forma sig.”

En respondent uttryckte också att;

Den yngre generationen handläggare har större förståelse och kunskap om när antikvarisk kompetens ska krävas.

Flera uttrycker också att de tycker att det är otydligt vad Stadsbyggnadskontoret kommer att kräva in av byggherren. Från vissa håll riktas också ganska skarp kritik.

Nej [kommunen är inte tydlig när antikvarisk kompetens krävs], det verkar väldigt godtyckligt och upp till varje enskild tjänsteman, med eller utan antikvarisk kompetens att avgöra det.

Nej, [kommunen är otydlig] det händer också att kommunen i uppdrag inte ens ställer krav på att antikvariska kontrollanter ska vara certifierade, ett krav som ändå ställs i PBL. Det tyder sannolikt på okunskap.

5.1.2 Stockholm

Respondenterna från Stockholm har delade åsikter om hur väl systemet för antikvarisk medverkan fungerar i kommunen. Flera uttrycker att stadsmuseets fastighetskarta med klassificeringarna fungerar bra och är tydlig. Det finns däremot, i likhet med Göteborg, en

upplevd otydlighet kring när Stadsbyggnadskontoret kommer kräva antikvarisk medverkan.

En respondent svarar bland annat:

Vilka byggnader som kan komma i fråga är redovisat med all önskvärd tydlighet, men det verkar inte lika tydligt i vilka fall man ska kräva antikvarisk kompetens.

Framförallt är det de grönklassade byggnaderna som känns osäkra.

Nej. I Stockholm är det oklart när det gäller grönklassade byggnader, där är det hipp som happ om det kopplas in antikvarie. Ibland kan även gul-klassade fastigheter komma ifråga. Lite svårt för alla inblandade när det är så svajigt.

En annan skriver:

Nej där brister stadsbyggnadskontoren! Det är inte ens säkert att det krävs för samma fastighet, från tillfälle till tillfälle[...]

Det fungerar hyfsat bra i Stockholm, verkar vara bättre än många andra kommuner i landet.

5.1.3 Malmö

Samtliga svarande från Malmö tycker att det inte finns någon tydlighet från kommunen gällande när certifierad kompetens bör anlitas. Man ser däremot att förfrågningar och krav på antikvariskt sakkunniga ökat det senaste året.

En av de anställda inom privat sektor svarar:

Nej kommunen verkar sakna tydliga rutiner.

Kommunalt anställd svarar:

Nej det finns inte [någon tydlighet]. Det saknas kulturmiljöprogram/ färska inventeringar i Malmö vilket är ett stort problem i sammanhanget.

[...] det blir en godtycklighet i hanteringen av ärenden. Det finns också en stor osäkerhet på Stadsbyggnadskontoret kring hur det ska hanteras även i fall där man ställt kravet från början.

Svar från anställda inom privat sektor som tyder på ökade krav:

[...] De senaste två åren har det blivit vanligare att kommunen ställer krav på antikvarisk sakkunnig. Dock kopplas den sakkunnige oftast in för sent i processen. [...]

Tillämpas mer och mer.

Med början vid årsskiftet 2014-2015 märks en markant ökning i mängden förfrågningar. Kanske beror det på att stadsbyggnadskontoret i högre utsträckning tillämpar systemet nu.

5.2 Kunskap och vilja från byggherrar

5.2.1 Göteborg

Samtliga respondenter från Göteborg svarar att deras upplevelse är att byggherrar i första hand anlitar antikvarisk kompetens efter påtryckningar från kommunsidan. Däremot har större byggherrar med erfarenhet av kulturhistoriskt värdefulla byggnader rutin på att beställa in sakkunniga kontrollanter av kulturvärden. En respondent skriver;

Min erfarenhet är att större byggherrar, i de fall den aktuella byggnaden har ett uppenbart kulturhistoriskt värde anlitar oss så att vi är med tidigt så att ett utlåtande/förundersökning samt förslag till kontrollplan följer med redan vid de första

kontakterna med Stadsbyggnadskontoret. Men så smidigt är det såklart inte alltid. Vad gäller mindre byggherrar kopplas vi ofta in efter att byggherren haft kontakt med Stadsbyggnadskontoret.

En annan svarar:

Generellt ingen rutin [på att ta in antikvarisk kompetens], förutom hos större fastighetsägare med intern kompetens. [Antikvarisk kompetens] tas generellt in efter påtryckningar från Stadsbyggnadskontoret.

Angående hur kommunen hanterar kulturmiljöfrågor svarar en respondent:

Önskar att det fanns en transparens lite likt Stockholm, där fastighetsägaren kan veta om Stadsbyggnadskontoret kommer kräva sakkunnig varsamhet.

5.2.2 Stockholm

Många upplever att byggherrar de senaste åren i allt större utsträckning blivit medvetna om kraven på antikvarisk kontroll och således anlitar sådan kompetens.

Under de år som jag har varit fristående antikvarisk kontrollant i den privata sektorn har en markant utveckling på detta område skett. 1996 var det något som byggherrarna tyckte var pådyvlat. Numera handlar ett kommunalt bostadsbolag som Familjebostäder upp antikvariska tjänster kring sina fastigheter med en sådan kravspec att det är stor möda att verifiera sina uppdrag med referenspersoner, typ av antikvariska uppdrag etc. Byggherrar har en helt annan attityd till dessa frågor idag.

Att byggherrar anlitar antikvarier på eget initiativ förekommer och har ökat under de 25 år jag varit verksam, men fortfarande är det krav från kommuner (och staten) som är det främsta incitamentet, som det verkar.

Den generella upplevelsen är att erfarna större byggherrar anlitar antikvarier på eget initiativ, medan mindre byggherrar gör det efter påtryckningar från Stadsbyggnadskontoret.

Okunniga små byggherrar anlitar först efter påtryckningar. De flesta större erfarna byggherrar ser antikvarisk medverkan som en tillgång, något som t.o.m. kan skapa goodwill.

5.2.3 Malmö

De flesta svarar att antikvarisk kompetens i första hand anlitas efter påtryckningar från byggnadsnämnden.

Anlitas i första hand efter krav från stadsbyggnadskontoret.

Både och.

I första hand efter påtryckningar från kommunen. Det förekommer även annars, men det är sällsynt.

5.3 Upplevda problem i byggprocessen

5.3.1 Göteborg

Det största problemet i Göteborg tycks vara otydlighet från Stadsbyggnadskontoret.

[...] Dessutom tycker jag det råder en viss begreppsförvirring och det är inte alltid klart vilken handling som SBK kräver in från byggherren när det gäller de antikvariska bitarna.

Att många fastighetsägare inte har rutin på att antikvarisk kompetens gör också att det kan bli svårare att vara med tidigt i processen.

5.3.2 Stockholm

I Stockholm framgår det av olika respondenter att det finns klara fördelar med att många byggherrar i större utsträckning själva ställer krav på antikvarisk kontroll. Bland annat att det ofta leder till att man kommer in tidigare i processen. Utöver osäkerheten kring när antikvarisk sakkunnig behövs nämns andra problem.

Vad som fungerar riktigt dåligt är att byggherren i det tekniska samrådet kan ange att en certifierad sakkunnig ingår i projektet. Den som angivits behöver dock inte ha tillfrågats. Ibland har den angivne några år tidigare gjort en antikvarisk utredning och finns därför med som namn i projektet. Vanligt är att cert. sakkunnig plötsligt får en förfrågan när ombyggnaden redan påbörjats, t.ex. när rivning redan skett. I vissa fall kontaktas sakkunnig först när man behöver ett slutintyg

Fler citat:

Kommuner begär intyg/konsekvensbeskrivningar, men är sämre på att ställa relevanta villkor i startbesked.

Att den kontrollansvarige, tidigare kvalitetsansvarige, har ansvaret och ska agera ifall någon av de sakkunniga inte kan godkänna en ombyggnad eller åtgärd, verkar få känna till. Kontrollansvariga har ofta rollen som projektledare och agerar för byggherrens räkning. Det är olyckligt.

5.3.3 Malmö

I Malmö är det, som framgått innan framförallt bristen på underlag som tycks vara problematiskt. Utöver det finns det också problem med att komma in i processen i tid.

En av de svarande skriver bland annat:

Den sakkunnige kopplas ofta in för sent i processen. En antikvarisk förundersökning skulle vara krav inför varje ombyggnadsprojekt i skyddad bebyggelse. Utan förundersökning blir resten av processen ganska meningslös.

5.4 Efterfrågan och Certifiering som konkurrensmedel

5.4.1 Göteborg

I Göteborg uttrycker tre av de sju medverkande att de märker en konkurrensmässig fördel med att vara certifierad.

Övriga i undersökningen svarar:

Eftersom tillfällena är så få så är fördelarna också få.

Möjligen i vissa uppdrag men generellt upplever vi inte det som någon fördel. Mest en kostnad...

Formellt vid jobsökning men inte rent praktiskt.

Jag upplever inte att kommunen tillämpar systemet med certifieringen utan har sina egna urval och listor.

5.4.2 Stockholm

Majoriteten i Stockholm upplever en konkurrensmässig fördel med att vara certifierad. Vissa ser dock nackdelar med att systemet kan låta in fler aktörer på marknaden.

Här följer citat från olika respondenter från Stockholm angående certifieringen och antikvariska marknaden:

Det brukar vara kommunerna som påpekar att det bara är certifierade antikvarier som ska anlitas, det tänker inte byggherrarna på.

Flertalet större arkitekt- och teknikkonsultföretag med flera antikvarier anställda utnyttjar systemet med certifiering genom att de anställer arkitekter, konservatorer som sen skickas på certifieringskurs och helt plötsligt är certifierade antikvarier, trots att de inte har en formell utbildning

En nödvändighet i Sthlm i alla fall. Det ställ ofta som krav.

Jag tror att det numera är svårt i Stockholm att jobba som sakkunnig utan certifikat.

Stockholms stad kräver certifierad sakkunnig. Även Solna stad, och ibland Södertälje. Ibland kommer man in lite sent, men det är ju bättre än inte alls. Sen är det tyvärr många invändiga ombyggnader som sker utan att detta uppmärksammas.

5.4.3 Malmö

Hälften (två) av de svarande från Malmö upplever att de fått fler uppdrag sedan de certifierat sig. På frågan om man upplever en konkurrensmässig fördel med att vara certifierad är svaren följande:

Kanske, för min del är dessa uppdrag inte så betydande.

Ja

Vet ej.

Inget svar

5.5 Antal uppdrag som certifierad sakkunnig senaste året

5.5.1 Göteborg

<u>Id10</u>	<u>2st</u>		<u>Id23</u>	<u>5st.</u>
<u>Id17</u>	<u>0st</u>		<u>Id30</u>	<u>5-7st.</u>
<u>Id19</u>	<u>Ca.10st</u>		<u>Id31</u>	<u>Vet ej</u>
<u>Id35</u>	<u>0st</u>			

5.5.2 Stockholm

Id7	5-6st pågående		Id25	5st
Id8	Ca. 5st		Id26	-
Id11	16st		Id27	1st
Id12	15st		Id28	2st
Id13	20-25st /år		Id29	3st
Id14	Ca.15st		Id32	sjuskriven
Id15	Ca.20st		Id16	Ett antal, men ej pga. certifikat
Id21	4st			

5.5.3 Malmö

Id6		3st
Id9		3st
Id22		-
Id24		6st

5.6 Certifieringens innehåll

Här följer citat från olika respondenter angående certifieringens innehåll.

Tyvär tror jag att det faktum att det i dag är relativt lätt för personer utan tillräcklig kompetens/erfarenhet att bli certifierade gör att systemet håller på att vattnas ur. Idén när KUL skrevs var att kraven på grundutbildning och erfarenhet skulle vara rätt så höga. Det verkar dock som certifieringsorganet varit mer intresserade av att certifiera så många som möjligt och lagt alltför mycket vikt på själva certifieringsutbildningen (som bara ska vara ett komplement för den som redan har den grundläggande kunskapen och erfarenheten).

Certifieringen är bra, men är väldigt fokuserad på enbart lagstiftningen. Den säger dock inget om huruvida du är en skicklig byggnadsantikvarie eller ej, så som kvalitetsstämpel tycker jag den har stora brister. Den gör också ibland att arkitekter som certifierat sig kontrollerar sina egna projekt, vilket är tveksamt. Då blir den mer av en effektivisering, att slippa ta in extern expertis.

Stockholms stad kräver certifierad sakkunnig. Även Solna stad, och ibland Södertälje. Ibland kommer man in lite sent, men det är ju bättre än inte alls. Sen är det tyvärr många invändiga ombyggnader som sker utan att detta uppmärksammas.

Certifieringsutbildningen gick mest ut på att bläddra lagtexter. En tydligare praktisk tillämpning med exempel på kontrollplaner etc. borde införas.

5.7 Boverkets kommentar

Boverket har fått ta del av svaren på enkätundersökningen. Man vill däremot i egenskap av myndighet inte lämna speciellt mycket kommentarer till materialet. Svaret kan vara av intresse, även om det är sparsmakat.

Det har skett en stor utveckling under de senaste 10 åren, då fokuserade man på de enstaka goda exempel då systemet fungerade som det var tänkt, nu fokuserar man på de fall där systemet inte fungerar som tänkt, med andra ord så har det hänt mycket!

Det finns en osäkerhet om hur kontrollplanen bör utformas med avseende på kulturvärden, här behövs sannolikt en metodutveckling/stöd.

Det finns en osäkerhet om antikvariens roll inom ramen för byggherrens egenkontroll.

Studien omfattar ett sakområde, hade motsvarande studie genomförts för de nio tekniska egenskapskraven hade man sannolikt i flera fall kunnat se motsvarande problembild.¹²⁴

¹²⁴ Informant 8

6. Kort om certifieringen som konkurrensmedel och kritik mot marknaden

Enligt kandidatuppsatsen ”*certifiering -en utvidgning av det antikvariska fältet*” från 2008 fanns en tanke att certifieringen skulle skapa en rättvisare konkurrens mellan (framförallt privata) antikvariska aktörer på marknaden.¹²⁵ Anledningen påstås vara att förhindra inofficiella listor över de antikvarier vars kontroller byggnadsnämnderna vanligtvis godkänner¹²⁶. Det framgår dock i uppsatsen att uppgifterna om inofficiella listor och rekommendationer på antikvarier dementerades av stadsbyggnadskontoret ifråga.¹²⁷

Jag lyfte frågan till en handläggare på Göteborgs stadsbyggnadskontor vilken var noga med att påpeka att: ”Vi får absolut inte rekommendera någon, det enda vi kan göra är att hänvisa till Boverkets lista över certifierade”.¹²⁸

6.1 Göteborg

Jag intervjuade en certifierad antikvarie i Göteborg som uttryckte missnöje över konkurrenssituationen och tillämpningen av certifieringssystemet.

I Göteborg finns det ingen tilltro till certifieringssystemet och boverkets lista över certifierade. Istället har vi ett system som bygger på personliga relationer och kontakter, en slags outtalad överenskommelse att vi struntar i certifieringen.¹²⁹

Informanten menar på att hen trodde att certifieringen skulle leda till en rättvis konkurrens och borga för att alla som är certifierade skulle vara aktuella för ett uppdrag. Eftersom fastighetsägarna skulle kunna gå in på boverkets lista över certifierade. Informanten upplever inte att den listan är något man hänvisar till, utan istället går efter informella kontaktnät.¹³⁰

Personen påpekar också att det viktigaste för att få uppdrag är att det överhuvudtaget ställs krav på att en antikvarisk kontrollant ska medverka, certifierad eller inte.¹³¹ Det finns upplevda brister i hur kulturhistoriska byggnader hanteras vid bygglov.

Det finns inga tydliga direktiv för vilka byggnader som ska omfattas av att vara särskilt kulturhistoriskt värdefulla. Bevarandeprogrammet verkar man många gånger inte gå efter. Det kan ha givits bygglov inom området utan att antikvarie varit inkopplad, hade systemet tillämpats hade det kanske inte varit så.¹³²

6.2 Stockholm

I Stockholm tycks certifieringen enligt svaren i enkätundersökningen ha en större del i konkurrensen mellan aktörer. Bland annat det stora antalet certifierade aktörer med uppdrag, men också kritiken som riktas mot att personer med annan akademisk bakgrund kan erhålla certifieringen.

Gällande konkurrensmässiga effekter av certifieringssystemet svarar respondenter i enkäten bland annat:

”Det är flera personer från andra yrkesgrupper som utan antikvarisk utbildning går certifieringskursen och sedan är de plötsligt certifierade antikvarier”

¹²⁵ Andersson, Sara (2008), s.23

¹²⁶ Andersson, Sara (2008), s.23

¹²⁷ Andersson, Sara (2008), s.23

¹²⁸ Informant 2

¹²⁹ informant 7

¹³⁰ informant 7

¹³¹ informant 7

¹³² informant 7

Rädslan att bli utkonkurrerad av personer utan ”traditionell” antikvarisk utbildning hade troligtvis inte funnits om certifieringen inte ansågs som ett starkt konkurrensmedel.
En annan respondent svarar: ”Jag tror att det numera är svårt i Stockholm att jobba som sakkunnig utan certifikat.”

7. Resultat

7.1 Vad finns det för skillnader i kommunernas system för hantering av kulturmiljöer som kan påverka efterfrågan på certifierad antikvarisk kompetens vid antikvarisk kontroll enligt Plan- och bygglagen?

Det finns skillnader mellan kommunernas tillgång till kulturmiljöunderlag, underlagens utformning och byggnadsnämndernas hantering av lovärenden. Dessa har betydelse för i vilken utsträckning det ställs krav på att projekt följs av antikvarisk kontrollant (med eller utan certifikat). De kan också påverka byggherrar och allmänhetens medvetenhet om kulturvärden på ett sätt som har betydelse för efterfrågan på antikvarisk kontroll.

7.1.1 Inventeringar och tillgång på underlag

Göteborg

I Göteborg har man ett bevarandeprogram som är sammansatt av flera inventeringar som gjorts över tid. Bevarandeprogrammet finns presenterat i bokformatet ”*Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg del 1 & 2*”. Programmet består av bevarandeområden samt utpekade och beskrivna byggnader inom dessa områden. Inom de utpekade bevarandeområdena är egentligen all bebyggelse att betrakta som kulturhistoriskt värdefull, även om vissa undantag kan göras. Bevarandeprogrammet beskriver inte alla byggnader inom dessa områden. Utpekade och beskrivna byggnader i programmet ska snarare ses som representativa exempel på bebyggelse inom de olika bevarandeområdena.

Det finns inte någon digital karta tillgänglig för allmänheten, som visar bevarandeområden eller kulturmiljöer. Detta säger handläggare från stadsbyggnadskontoret är en nackdel eftersom många fastighetsägare inte vet om att deras fastighet ingår i bevarandeprogrammet. I uppsatsens enkätundersökning svarade en antikvarie att den hade önskat att det fanns en transparens likt Stockholm, där fastighetsägaren kan veta om Stadsbyggnadskontoret kommer kräva sakkunnig varsamhet eller inte.

Bevarandeprogrammet tycks inte kommunicera bebyggelsens kulturarv på ett särskilt effektivt sätt.

Stockholm

I Stockholm har man utarbetat ett klassificeringssystem över kulturhistoriskvärdefull bebyggelse. Klassificeringssystemet har funnits sedan 1983 och finns idag redovisat i digitalt kartmaterial, som är tillgängligt för allmänheten på Stockholms Stadsmuseums hemsida. Materialet redogör för i stort sett alla fastigheter i Stockholms centrum, där varje fastighet har märkts med blått, grönt, gult eller grått. Blått motsvarar byggnadsminnesklass, grönt särskilt kulturhistoriskt värdefull bebyggelse motsvarande PBL 8:13, gult innebär bebyggelse som kan ha visst kulturhistoriskt värde och grått; byggnader utan kulturhistoriska värden.

En byggherre med exempelvis en grönmärkad fastighet kan på så sätt lätt se att man antagligen förväntas ha en kontrollant av kulturvärden med i processen vid ändringsarbeten.

Fastighetskartan med klassificeringar har funnits länge och är väletablerad. Något som jag tror bidrar till att det kan finnas en större medvetenhet om krav på varsamhet gentemot

Malmö

Malmö har inget kulturmiljöprogram eller klassificeringskarta likt Göteborg respektive Stockholm har. Istället har man i sin översiktsplan en digital karta med områden utpekade som särskilt kulturhistoriskt värdefulla. Områdena är jämförbara med Göteborgs bevarandeområden, men innehåller inte byggnadsinventeringar på samma sätt. Enligt en informant från Malmö Museer finns det brist på inventeringar och kulturmiljöunderlag.

Bristen på underlag gör att Stadsbyggnadskontoret inte har några klara riktlinjer för när man ska ställa krav på kontrollant av kulturvärden.

7.1.2 Hantering i lovärenden

Göteborg

I Göteborg utgår man på Stadsbyggnadskontoret efter utpekade bevarandeområden. Inför bygglov i dessa områden görs en bedömning av byggnadens kulturhistoriska värde och krav upprättas för varje enskilt ärende och byggnad.

De senaste åren har man i Göteborg blivit allt tydligare med vad den antikvariska kontrollen ska innehålla och har upprättat en fristående antikvarisk kontrollplan.

Från Stadsbyggnadskontorets sida kräver man i Göteborg inte att den antikvariska kontrollanten är certifierad. Kontrollplanen bedöms utan hänsyn till om den antikvariska kontrollen görs av en certifierad person eller inte. Enligt Stadsbyggnadskontoret har man troligtvis heller aldrig ansett det nödvändigt att ta in en certifierad antikvarie i rollen som särskilt sakkunnig kontrollant på grund av bristande egenkontroll hos byggherren. Det verkar inte finnas någon större tilltro till certifieringssystemet som kvalitetsstämpel från Stadsbyggnadskontorets sida.

I enkätundersökningen tyckte majoriteten av respondenterna att krav på antikvarisk kontroll inte ställs i tillräckligt stor utsträckning. Man tyckte också att det har varit otydligt i vilka fall antikvarisk kontroll kommer att krävas, men att det blivit något bättre.

Stockholm

I Stockholm utgår man på stadsbyggnadskontoret från klassificeringskartan och remitterar ärenden som gäller blå- och grönklassade fastigheter till Stadsmuseet. Även om klassificeringskartan är tydlig bedömer man från fall till fall vilka krav som ska ställas på kontrollplanen. Det finns enligt handläggare på Stadsbyggnadskontoret inga skriftliga rutiner på när antikvarisk kontrollant ska krävas. I de fall de kräver kontrollant ska den dock enligt informant från stadsbyggnadskontoret vara certifierad. I andra fall kan det räcka med en antikvarisk konsekvensbeskrivning av förslagna åtgärder, som inte behöver göras av certifierad antikvarie.

I enkätundersökningen tyckte svarande att klassificeringskartan är tydlig och bra, men att det ändå kan vara oklart vilka krav som kommer att ställas framförallt vid grön- och gulklassade byggnader. Det framgår också att många upplever att större byggherrar ofta tar eget initiativ till att ha med antikvarisk kontrollant, även om det inte alltid är utsagt att den ska vara certifierad. En svarande skriver att man i Stockholm och ett par grannkommuner är nog med att trycka på att det bara är certifierade som ska anlitas.

Malmö

Översiktsplanen i som används i Malmö anses vara ett trubbigt verktyg vid bedömning om antikvarisk kontroll behövs eller inte. Bristen på kulturmiljöunderlag gör också att det inte finns några tydliga riktlinjer för när antikvarisk kontroll krävs.

Enligt en informant från Malmö Museer är kunskapen om antikvarisk kontroll på Stadsbyggnadskontoret bristande, men börjar bli bättre. Många gånger är det museet som sätter press på att krav på antikvarisk kontroll ska ställas. När det gäller certifiering ser stadsbyggnadskontoret att kontrollanten av kulturvärden ”helst är certifierad, men att det inte är nödvändigt”.

I enkätundersökningen svarade certifierade personer att de saknade tydliga rutiner från stadsbyggnadskontoret, men att det senaste året blivit betydligt bättre.

7.2 Hur uppfattas certifieringssystemet av certifierade antikvarier i de olika kommunerna, vad finns det åsikter finns om certifieringssystemets innehåll samt efterfrågan och krav på certifierad kompetens?

7.2.1 innehåll

Den mesta kritiken riktas mot certifieringens funktion som kvalitetsstämpel. Certifieringen prövar inte den operativa antikvariska förmågan, utan mestadels kunskaper i lagförfordningar. Istället borde en mer praktiskt orienterad tillämpning göras.

Flera svarar att det är allt för lätt att få godkänt på certifieringsproven. Något som också kan göra att systemet håller på att vattnas ur. Några uttrycker också en irritation över att exempelvis arkitekter enkelt kan bli certifierade och konkurrera om antikvariska tjänster (arkitekt måste dock i så fall läsa in 60hp i kulturvård).

En svarande ansåg att certifieringssystemet är meningslöst och enbart försvårar för mindre aktörer på marknaden och istället gynnar stora aktörer som har råd med certifieringens kostnader.

7.2.2 krav och efterfrågan

Göteborg

Den personliga nyttan av certifieringen i Göteborg är inte särskilt stor. Svarande tycker bland annat att det är få fördelar, eftersom tillfällena att få nytta av certifieringen är få. Att det generellt ingen fördel utan mest en kostnad och att det formellt vid jobbsökning kan vara en fördel, men inte rent praktiskt. Fem av sju svarande tycker i enkätundersökningen att det inte i tillräckligt stor utsträckning ställs krav på att anlita certifierad kompetens.

Stockholm

Den allmänna bilden i Stockholm tycks vara att det är svårt att få uppdrag som kontrollant utan att vara certifierad. Tolv respondenter i enkätundersökningen svarar att det är konkurrensmässigt fördelaktigt, varav två ansåg det en nödvändighet att vara certifierad. Två ansåg det inte vara en fördel och tre var osäkra.

Av 17 svarande tycker nio att krav på certifierad kompetens inte ställs i tillräckligt stor utsträckning. Sex menar att det ställs i tillräcklig utsträckning och två tycker att det varierar.

Malmö

I Malmö ansåg en av de svarande att det var konkurrensmässigt fördelaktigt att vara certifierad. En annan svarade, att sådana uppdrag inte var så betydande och resterande valde att inte svara.

Gälande krav på att anlita certifierad kontrollant svarade två att det inte ställs krav tillräckligt ofta. Resterande två i undersökningen ansåg att det gjorde det.

Kort sagt är det ingen större mening med att vara certifierad, om man inte är verksam som antikvarisk kontrollant i Stockholm.

8. Diskussion

Syftet med slutdiskussionen är att bättre förstå uppsatsens innehåll och resultat genom att diskutera det utifrån den teoretiska ansatsen.

Den teoretiska ansatsen har som utgångspunkt att kulturvården har behov av att anpassa sig efter en samhällsstruktur där många olika aktörer arbetar med kulturvård, åt en rad olika uppdragsgivare. Samtidigt måste man också kunna möta en ökad efterfrågan på kunskap och kompetens.

För att göra detta behöver kulturvården och kulturvårdande aktörer omges av system som säkerställer en yrkespraxis som tillgodoser samhällskraven. Man behöver främja hög kvalitet och kompetens och samtidigt skapa en fungerande marknad med efterfrågan efter denna. Kulturvården måste också kunna få genomslagskraft gentemot andra intressen i samhällsbildningen.

För att certifieringssystemet ska ge effekt och fungera i praktiken måste det därför bidra till en marknad som efterfrågar och belönar certifierad kompetens. Det måste också ingå i ett politiskt och juridiskt system som underlättar det antikvariska arbetet.

Detta fungerar i Stockholm eftersom det från byggnadsnämndens sida ställs krav på certifiering och finns ett utarbetat system (klassificeringskartan) som visar när certifierad kompetens kan vara aktuell att anlita. Dessa faktorer kan då skapa en efterfrågan hos byggherrar att anlita certifierad antikvarisk kompetens. I Göteborg och Malmö är dessa förutsättningar för efterfrågan på certifierade bristfälliga eller obefintliga.

Därmed är det dock inte sagt att kulturvården i Göteborg och Malmö inte av omges av system som säkerställer en yrkespraxis som tillgodoser samhällskraven.

Certifieringssystemet har hos tillfrågade antikvarier (och även handläggare) en låg trovärdighet som kvalitetsstämpel. Certifieringen i sig är alltså inte ett system som säkerställer en yrkespraxis som tillgodoser samhällskraven i önskad utsträckning.

Vad som istället kan anses vara viktigt gällande antikvarisk kontroll, är att man från byggnadsnämndernas sida vet i vilka ärenden och i vilken omfattning krav ska ställas. Samt att det finns kontrollanter av kulturvården som kan leva upp till detta. Skulle byggnadsnämnderna helt börja förlita sig på certifieringssystemet och automatiskt godta alla projekt med certifierade kontrollanter, skulle resultatet troligtvis inte bli särskilt bra i längden.

Med det i åtanke är det kommunernas hantering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och i vilken mån de ställer krav på att antikvarisk kompetens kopplas in, som är det intressanta i undersökningen som gjorts för denna uppsats. Tillämpningen av förvanskningsskyddet i plan- och bygglagen bygger på att man vet vilka byggnader som är särskilt kulturhistoriskt värdefulla. I en kommun som exempelvis Malmö, där man har uttryckt att det finns brister i kulturmiljöunderlag, har man alltså sämre förutsättningar att tillgodose lagen.

Vad gäller certifieringssystemet tror jag kvaliteten på antikvarisk kompetens är svår att garantera genom ett certifikat. Eftersom man ofta arbetar med mjuka värden, är det svårt att sätta en generell standard för vad som är bra och dåligt. Troligtvis är det också därför som stadsbyggnadskontoren påpekar att de gör sina bedömningar från fall till fall, beroende på objekt och åtgärd.

Värt att ha i åtanke är också att certifieringen i dagsläget utförs av ett företag, Det Norske Veritas. De har ett vinstintresse i att utfärda certifieringar och ser naturligtvis gärna att det finns efterfrågan och ställs krav på att antikvarier ska vara certifierade. Även om det kan vara bra att markera vikten av den antikvariska rollen genom certifikat, tror jag inte att certifieringssystemet är, eller bör vara ett bärande system för att garantera kvaliteten antikvariska kontroller.

9. Sammanfattning

Uppsatsen behandlar det certifieringssystem för antikvarier som Boverket utfärdade 2006. Certifieringssystemet avser antikvarier i rollen som kontrollanter av kulturvården enligt plan- och bygglagen, vid ändringsarbeten på byggnader. Tanken med certifieringen är att tydliggöra vilka kompetenskrav som kan ställas på en sakkunnig kontrollant av kulturvården, samt att underlätta för byggnadsnämnderna och byggherrar att få in kvalitativ antikvarisk kompetens.

Uppsatsen tar avstamp i att landets certifierade antikvarier geografiskt sett, är väldigt ojämnt utspridda. Enligt Boverkets lista över certifierade antikvarier finns det i Göteborg tio, i Stockholm 42 och Malmö har sex certifierade antikvarier.

Detta problematiseras genom att belysa att kulturmiljövården hanteras på olika sätt i olika kommuner, vilket tycks ge olika förutsättningar för certifierade antikvarier att få uppdrag som kontrollanter av kulturvården.

Målet har varit att få en tydligare bild av certifieringssystemets roll och de system som omger kulturmiljöer och kontrollanter av kulturvården. Tillvägagångssättet har varit att studera vilka förutsättningar och skillnader på förutsättningar den kommunala hanteringen av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse skapar för certifieringssystemet och efterfrågan på antikvariska tjänster i de tre valda kommunerna. Undersökningen har också bestått av en enkätundersökning som skickats ut till samtliga certifierade antikvarier med postadress i Göteborg, Stockholm och Malmö. Frågorna har framförallt handlat om respondenternas åsikter om hur certifieringen tillämpas i respektive kommun och vilken efterfrågan på certifierade antikvarier det finns.

Undersökningen visar att det finns skillnader mellan kommunernas tillgång till kulturmiljöunderlag, underlagens utformning och byggnadsnämndernas hantering av bygglovsärenden. Dessa har betydelse för i vilken utsträckning det ställs krav på att projekt följs av antikvarisk kontrollant. Stockholm har en betydligt större efterfrågan på certifierade kontrollanter, jämfört med Göteborg och Malmö.

I slutdiskussionen diskuteras bland annat varför det finns efterfrågan på certifiering i Stockholm, samt huruvida certifieringssystemet bidrar till kvalitet i hanteringen av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse eller ej.

10. Källförteckning

10.1 Otryckta och elektroniska källor

Bertil Rolf – Teori, praktik och Heuristik, Opublicerat manus, tillgängligt på Göteborgsuniversitet 2015-07-10

Göteborgs stad hemsida:

<http://goteborg.se/wps/portal/invanare/bygga-o-bo/kommunens-planarbete/verktyg-for-stadsplanering-2/kulturhistorisk-miljo/bevarandeprogram!/ut/p/z1/hY7BCoJAGISfxuv->

http://goteborg.se/wps/portal/invanare/bygga-o-bo/kommunens-planarbete/verktyg-for-stadsplanering-2/kulturhistorisk-miljo/bevarandeprogram!/ut/p/z1/hY7BCoJAGISfxuv-v9Xq2s0ORipqEGR7CZVtFVxXdGuhp8-OQdHchvmGGeBQAq-qRycr0-mh6hd_4d61cOMj27kh5vsgwsMpKaIsSXOWUTj_A_gS4w-FCDHwrlbENoogWdHA91xkSDc0YD713_vhUK-ZBD6Jm5jERO7Tcqs1Zpy3DjporSVSa9kL0mj14LdKq2cD5ScJoyqfqTiHL0wGwf8!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/#htoc-0

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse del 3:

[http://www5.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/FE77322D67410C3BC1257E60002CDAF6/\\$File/Moderna%20Goteborg.pdf?OpenElement](http://www5.goteborg.se/prod/Intraservice/Namndhandlingar/SamrumPortal.nsf/FE77322D67410C3BC1257E60002CDAF6/$File/Moderna%20Goteborg.pdf?OpenElement)

<http://www.lansstyrelsen.se/vastragotaland/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2011/2011-59.pdf>

Klassificering, Stockholms stadsmuseum:

http://www.stockholmskallan.se/PostFiles/KUL/SSM_City_byggnadsinventering_1974_75_D_1_1976_00.pdf

<http://www.stadsmuseet.stockholm.se/Om-hus/Klassificering-och-K-markning/Stadsmuseets-kulturhistoriska-klassificering/>

[http://digitalastadsmuseet.stockholm.se/fotoweb/Grid.fwx?search=\(IPTC597%20contains\(Ställningstaganden%20angående%20kulturhistorisk%20klassificering\)\)](http://digitalastadsmuseet.stockholm.se/fotoweb/Grid.fwx?search=(IPTC597%20contains(Ställningstaganden%20angående%20kulturhistorisk%20klassificering)))

Boverket PBL-Kunskapsbanken:

<http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/kulturvarden/kulturvarden-i-plan---och-bygglagen/>

<http://www.boverket.se/sv/om-boverket/tjanster/hitta-certifierade/>

<http://www.boverket.se/globalassets/vagledning/kunskapsbanken/bbr/bbr-22/bbr-avsnitt-2>

<http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/lov--byggande/byggprocessen/kontrollplan/>

¹http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2007/allmanna_rad_om_andring_av_byggnad_bar.pdf

<http://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/lov--byggande/byggprocessen/kontrollansvariga-och-deras-uppgifter/>

Boverket "BÄR":

http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2007/allmanna_rad_om_andring_av_byggnad_bar.pdf

Riksantikvarieämbetet:

<http://www.raa.se/app/uploads/2012/08/Trender-i-tiden-2012-2015-9789172096011.pdf>

<http://www.byggnadsvard.se/byggnadskultur/utbildning/byggnadsvardens-utbildningar-och-kompetensbehov>

<http://www.ne.se/sök/?t=uppslagsverk&q=certifiering>

Swedac:

<http://www.swedac.se/sv/Det-handlar-om-fortroende/Vad-ar-ackreditering/>

DNV:

<http://www.dnvba.com/se/Certifiering/Personer/Pages/Kontrollant-av-kulturvarden.aspx>

Plan- och bygglagen SFS 2015:235:

<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20100900.HTM> 2015-10-20

10.2 Tryckt litteratur

Lönnroth, Gudrun (red.) (1999-). Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg: ett program för bevarande. Göteborg: Stadsbyggnadskontoret

Stadsvandringar. 7. (1983). Stockholm: Stockholms stadsmuseum

Sigurdsson, Irene (red.) (1991). Stadsvandringar. 14. Stockholm: Stockholms stadsmuseum

Janson, Sverker (1974). Kulturvård och samhällsbildning. Stockholm: Nordiska museet

Certifiering : en utvidgning av det antikvariska fältet

Andersson, Sarah (författare)

Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för kulturvård, 2008. *Serie*: Göteborgs universitet, Institutionen för kulturvård, 1101-3303; 2008:26

Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning. 3., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur

Nordstrand, Uno (2008). Byggprocessen. 4., [rev.] uppl. Stockholm: Liber

Wetterberg, Ola (2011) "Conservation and the Professions: The Swedish Context 1880 – 1920" I: Hall, Melanie (red) (2011) *Towards World Heritage – International Origins of the Preservation Movement 1870-1930* Surrey: Ashgate,

10.3 Informanter

Informant 1 Sören Holmström – Plan- och bygglovsantikvarie Göteborgs Stadsbyggnadskontor samtalsintervju 2015-0625

Informant 2 Mari von Sivers, Byggnadsinspektör Göteborgs Stadsbyggnadskontor samtalsintervju 2015-06-25

Informant 3 Johan Hagsgård, Bygglovshandläggare Göteborgs Stadsbyggnadskontor, samtalsintervju 2015-06-25

Informant 4 Klara Ebeling, handläggare Stockholm Stadsbyggnadskontor, mailintervju 2015-08-19

Informant 5 verksam antikvarie vid Malmö Museer, mailintervju 2015-10-20

Informant 6 bygglovshandläggare Malmö Stadsbyggnadskontor telefonintervju 2015-10-30

Informant 7 Verksam bebyggelseantikvarie privat sektor i Göteborg, samtalsintervju 2015-06-24

Informant 8 Otto Ryding, Boverket mailsvar 2015-10-08

Informant 9 Anna Rösén, bygglovsavdelningen Stockholm Stadsbyggnadskontor, mailintervju 2015-11-13

byggfrågor.sbk@stockholm.se

10.4 illustrationer

Figur 1 och 2: "infovisare" stadsbyggnadskontoret Göteborg. Skärmdump från inloggad dator, Sören Holmström 2015-06-25

Figur 3: klassificeringskartan över Stockholm, Stockholms Stadsmuseum
http://kator.stockholm.se/bios/dpwebmap/cust_sth/kul/klassificering/DPWebMap.html
2015-10-30

Figur 4: Malmö översiktsplan 2014, karta:
http://kator.malmo.se/rest/ol/2.1/?config=../configs-2.1/config_op.js 2015-10-30

11. Bilagor

Bilaga1: Enkätundersökningens utformning, frågeblankett

Bilaga2: Rådata från enkätundersökning med samtliga svar

Certifierad antikvarisk medverkan

Var är du huvudsakligen verksam?

- Göteborg
 Malmö
 Stockholm

Var är du anställd?

- konsultbolag/arkitektkontor
 driver eget företag
 kommun
 länsstyrelse
 museum

Var du verksam innan certifieringssystemet togs i bruk?

under "övrigt" kan du fylla i kommentar till ditt svar

- ja
 nej
 Övrigt:

Upplever du att det finns en rutin hos byggherrar att på eget initiativ anlita certifierad antikvarisk kompetens, eller anlitas certifierad antikvarisk kompetens i första hand efter påtryckningar från kommunen?

Beskriv gärna din uppfattning av processen

Upplever du att det finns en tydlighet från kommunen om i vilka fall och för vilka byggnader som certifierad kompetens bör anlitas?

beskriv gärna din uppfattning

Hur upplever du att systemet för certifierad antikvarisk medverkan tillämpas inom kommunen?

beskriv gärna din uppfattning

Tycker du att kommunen där du är verksam i tillräckligt stor utsträckning ställer krav på byggherrar att anlita certifierad antikvarisk kompetens?

under "övrigt" kan du fylla i kommentar till ditt svar

- ja
 nej
 Övrigt:

Hur många uppdrag har du haft det senaste året i egenskap av att vara certifierad sakkunnig kontrollant av kulturvården?

Upplever du en konkurrensmässig fördel med att vara certifierad?

- ja
 nej
 Övrigt:

Övriga tankar, kommentarer

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Skicka

Skicka aldrig lösenord med Google Formulär

Göteborg

Var är du anställd?

Id.10, Museum
id.17, Museum
(id18, konsultbolag/arkitektkontor)
id.19 konsultbolag/arkitektkontor
id.23 konsultbolag/arkitektkontor
id.30 driver eget företag
id.31 kommun
id.35 konsultbolag/arkitektkontor

Var du verksam innan certifieringssystemet togs i bruk?

id.10, ja
id.17, ja
id.(18, Ja) –ej certifierad
id.19, ja
id.23, ja
id.30, ja
id. 31, ja
id. 35, ja
-samtliga ja

Upplever du att du har fått fler uppdrag sedan du certifierade dig?

id. 10, nej
id. 17, nej
id. (18, ej certifierad)
id. 19, ja
id. 23, ja
id. 30, ja, Gränsfall. Möjligen en liten ökning av uppdrag men ingen radikal förändring.
id. 31, ja, endast ett fåtal
id. 35, nej

Upplever du att det finns en rutin hos byggherrar att på eget initiativ anlita certifierad antikvarisk kompetens, eller anlitas certifierad antikvarisk kompetens i första hand efter påtryckningar från kommunen?

id.10, nej, byggherrarna vet inte om kravet på antikvarisk kompetens
id.17, efter påtryckningar, när de blir informerade om att sakkunnig krävs
id.18, -
id.19, Påtryckningar från t. ex kommun är avgörande förutom när det gäller större byggherrar med rutin att göra sådana beställningar.

id.23, Min erfarenhet är att större byggherrar i de fall den aktuella byggnaden har ett uppenbart kulturhistoriskt värde (som de känner till) anlitar oss så att vi är med redan tidigt så att ett utlåtande/förundersökning samt förslag till kontrollplan följer med redan vid de första kontakterna med SBK. Så smidigt är det så klart inte alltid. Men de mer rutinerade

byggherrarna gör ofta så (och med rutin avser jag sådana som har rutin på kulturhistoriskt värdefulla byggnader). Vad gäller mindre byggherrar kopplas vi ofta in efter att byggherren haft kontakt med SBK.

id.30, I första hand i samband bygglovsprocessen och med krav från SBK. Vi har en hel del uppdrag där fastighetsägaren även på eget initiativ anlitar oss för rådgivning och utredningar men då är det inte specifikt kopplat till certifieringen.

id.31, Generellt ingen rutin förutom hos större fastighetsägare med intern kompetens. Generellt efter påtryckning från SBK.

Jag jobbar i min organisation att få till tidiga kontakter med sakkunniga för att kvalitetssäkra och förenkla vårt arbete. Då vi (Higab) har 26 byggnadsminne och totalt ca 100 fastigheter som är utpekade som kulturhistoriskt värdefulla är frågan om antikvarisk sakkunnighet eller annan antikvarisk med verkan alltid aktuell.

Id.35, Vet ej. Jag blir inte anlitad som certifierad antikvarisk kompetens.

Upplever du att det finns en tydlighet från kommunen i vilka fall och för vilka byggnader som certifierad kompetens bör anlitas?

id.10, Nej, kommunen kräver ytterst sällan antikvarisk kompetens

id.17, Nej

id.18, Jag upplever att det i Göteborg inte finns en tydlighet kring vilka byggnader som bedömts ha ett särskilt kulturhistoriskt värde. Jämför med Stockholm så framstår deras klassificering som betydligt mer anpassad efter plan- och bygglovsprocesser, dvs den fungerar. Jag har hört många invändningar av mer teoretiskt och akademiskt slag kring problemen kring en sådan värdering. Skulle dock säga att lagstiftningen förutsätter att man kan förutsäga vilka byggnader som har ett särskilt kulturhistoriskt värde. Det handlar också om rättsäkerhet för medborgare och fastighetsägare.

id.19, Den yngre generationen tjänstemän har större förståelse och kunskap om när det är lämpligt/krävs.

id.23, Nej, men jag tror de börjar formera sig.

id.30, Nej. Det händer också att kommunen i uppdrag inte ens ställer krav på att antikvariska kontrollanter skall vara certifierade, ett krav som ändå ställs i PBL. Det tyder sannolikt på okunskap.

id.31, Över tid har det varit klart otydligt här i GBG. Jag tycker att det har blivit mycket bättre och SBK kräver förundersökningar och medverkan i fler ärenden idag.

id.35, Nej, det verkar vara väldigt godtyckligt och upp till varje enskild tjänsteman (med eller utan antikvarisk kompetens) att avgöra det.

Hur upplever du att systemet för antikvarisk medverkan tillämpas av kommunen?

I

id.10, Kommunen tar med kravet på antikvarisk kontrollplan och sakkunnig när det gäller byggnader som också skyddas av KML 3 eller 4 kap.

id.17, Vet ej, kan inte uttala mig.

id.18, Har ingen bild av det. Det allmänna ryktet säger att det inte fungerar eller tillämpas i Göteborg i önskvärd utsträckning.

id.19, Av blandad karaktär, de större kommunerna har större kompetens/kunskap/rutin än de mindre.

id.20, Tror att de famlar fortfarande. Det är också svårt att pådyvla byggherrar extrakostnader. Jag tror att kommunen gör sina egna bedömningar i den utsträckning de vågar/kan.

id.23, Allt för sällan skulle jag säga. Och ofta med en viss otydlighet kring vad de vill att kontrollen ska avse. Det är inte alltid som det är tydligt för byggherren. Dessutom tycker jag att det råder viss begreppsförvirring och det är inte alltid klart vilken handling som SBK kräver in från byggherren när det gäller de antikvariska bitarna.

id.30, Antikvarisk kompetens anlitas mer och mer men däremot är kraven på att den sakkunnige skall vara certifierad inte alltid uttalat, se ovan.

Det saknas också verktyg och mallar för vad som skall ingå i olika uppdrag så som förundersökningar, utlåtanden, kontrollplaner och slutintyg. Vissa kommuner har det men i Göteborg saknas det vilket är en brist. Det hade varit en fördel om alla antikvarier jobbade efter samma linje och att alla dokument hade samma upplägg.

id.31, Hade önskat att det fanns en transparens lite likt Stockholm där fastighetsägaren kan veta om SBK kommer kräva sakkunnig varsamhet.

id.35, Bristfälligt.

Tycker du att kommunen där du är verksam i tillräckligt stor utsträckning ställer krav på byggherrar att anlita certifierad antikvarisk kompetens?

id.10, Nej

id.17, Nej

id.(18, Nej)

id.19, Ja

id.23, Nej

id.30, ja, Både och egentligen. Det varierar mycket mellan handläggare inom kommunen.

id.31, Nej, Bli Bättre!

id.35, Nej

Hur många uppdrag har du haft det senaste året i egenskap av att vara certifierad sakkunnig kontrollant av kulturvården?

id.10, 2

id.17, 0, dock flera som sakkunnig KML

id.18 ej certifierad

id.19, ca 10

id.23, 5

id.30, 5-7 senaste halvåret

id.31, Då jag är anställd inom fastighetsbolag är detta inte tydligt. Mot SBK tar vi in konsulter för att det inte ska finnas jäv problem.

id.35, 0

Upplever du en konkurrensmässig fördel med att vara certifierad?

id.10, Eftersom tillfällena är så få så är fördelarna också få

id.17, formellt vid jobbsökning men inte rent praktiskt.

id.18 Har ej sett det som angeläget att certifiera sig.

id.19, Ja

id.23, Ja

id.30, Möjligen i vissa uppdrag men generellt upplever vi inte det som någon fördel. Mest en kostnad...

id.31, Ja

id.35, Jag upplever inte att kommunen tillämpar systemet med certifieringen utan har sina egna urval och listor

Övriga tankar, kommentarer:

id.10 –

id.17, Arbetar vid museum som ligger inom kommunen.

Inte helt tydlig åtskillnad mellan antikvarisk medverkan enligt KML och sakkunnig enligt PBL.

id.18, Det kommunala kulturmiljöarbetet är grundläggande för att uppfylla de samhälleliga mål som finns kring miljö/kulturmiljö. Det är mycket som pekar på att kulturmiljövärden hanteras väldigt olika i olika kommuner. Därtill verkar det finnas stora och obefogade skillnader också mellan storstadskommuner. Det här är också ett problem som ex Boverket och länsstyrelserna återkommande framhåller, exempelvis i årlig uppföljning av miljömålen. Boverket har de senaste åren bedrivit ett mycket bra och aktivt arbete för att stärka hanteringen av frågorna, bl a genom vägledande material och webbseminarier. Jag tror dessa har nått ut i ganska stor utsträckning i kommunerna. Statliga myndigheter, framförallt länsstyrelserna, skulle kunna göra betydligt mer för att förbättra tillämpningen lokalt. Riksantikvarieämbetet har i stor utsträckning trätt tillbaka från det här området (de var tidigare ganska aktiva också när det gällde pbl-frågor) - fel eller rätt kan man fråga sig? Men ett än större ansvar vilar då på Boverket och länsstyrelserna. Länsstyrelserna har ett tydligt uttalat uppdrag att utgöra ett stöd till kommunerna inom kulturmiljöområdet. Självklart borde det stödet också omfatta tillämpningsfrågor.

19 -

23, -

Stockholm:

Var är du anställd?

id.7, Konsultbolag/arkitektkontor

id.8, Konsultbolag/ arkitektkontor

id.11, Konsultbolag/ arkitektkontor

id.12, Konsultbolag/ arkitektkontor

id.13, Konsultbolag/ arkitektkontor

id.14, Konsultbolag/ arkitektkontor

id.15, driver eget företag

id.16, driver eget företag

id.20, Konsultbolag/ arkitektkontor

id.21, Konsultbolag/ arkitektkontor

id.25, Konsultbolag/ arkitektkontor

- id.26, driver eget företag
- id.27, driver eget företag
- id.28, Konsultbolag/ arkitektkontor
- id.29, driver eget företag
- id.32, driver eget företag
- id.33, Konsultbolag/ arkitektkontor
- id.34, driver eget företag

Var du verksam innan certifieringssystemet togs i bruk?

samtliga Ja

Upplever du att du har fått fler uppdrag sedan du certifierade dig?

- id.7, Ja, men inte nödvändigtvis på grund av certifieringen.
- id.8, ja
- id.11, nej
- id.12, nej
- id.13, ja, beställarna har blivit mer medvetna och beställer utifrån de permisserna
- id.14, nej
- id.15, Har varit certifierad sedan 2007, så det är lite svårt att jämföra.
- id.16, Nej
- id.20, ”se nedan”
- id.21, Ja
- id.25, ja
- id.26, nej
- id.27, nej
- id.28, Ja i fråga om uppdrag enl. PBL
- id.32, nej
- id.33, ja
- id.34, nej, Delvis beroende på att fler jobbar med dessa frågor nu, dels för att jag valt att jobba mer med andra typer av uppdrag.

Upplever du att det finns en rutin hos byggherrar att på eget initiativ anlita certifierad antikvarisk kompetens, eller anlitas certifierad antikvarisk kompetens i första hand efter påtryckningar från kommunen?

id.7, Att byggherrar anlitar antikvarier på eget initiativ förekommer och har ökat under de 25 år jag varit verksam, men fortfarande är det krav från kommuner (och staten) som är det främsta incitamentet, som det verkar.

id.8, Många byggherrar vet om att de behöver antikvarier men långt ifrån alla. Det brukar vara kommunerna som påpekar att det bara är certifierade antikvarier som ska anlitas, det tänker inte byggherrarna på.

id.11, Okunniga små byggherrar anlitar först efter påtryckningar. De flesta större erfarna byggherrar ser antikvarisk medverkan som en tillgång, något som t.o.m. kan skapa goodwill.

id.12, Mer rutinerade och större beställare kan processen och anlitar antikvarisk kompetens tidigt i projektet. Annars är det ju mest via kommunerna, om vi pratar om PBL-ärenden.

id.13, Under de år som jag har varit fristående antikvarisk kontrollant i den privata sektorn har en markant utveckling på detta område skett. 1996 var det något som byggherrarna tyckte var pådyvlat. Numera handlar ett kommunalt bostadsbolag som Familjebostäder upp

antikvariska tjänster kring sina fastigheter med en sån kravspec att det är stor möda att verifiera sina uppdrag med referenspersoner, typ av antikvariska uppdrag etc. Byggherrar har en helt annan attityd till dessa frågor idag.

id.14, Både och, förekommer ungefär lika mycket.

id.15, Många fastighetsägare/byggherrar har lärt sig "den hårda vägen" genom att deras projekt stoppats upp i bygglovsprocessen när de inte haft med en sakkunnig i ett tidigt skede, som då upprättat en antikvarisk konsekvensbeskrivning som bifogats bygglovsansökan. I nästa projekt hör de av sig tidigare i processen. De professionella byggherrarna har alltså lärt sig hur man ska göra. :-)

id.16, De flesta professionella fastighetsägarna i Sthlm känner till att det i vissa fall är krav på antikvarisk medverkan, men jag upplever inte att de specifikt efterfrågar certifierad antikvarie utan bara antikvarie.

id.20, Medvetenheten hos byggherrar har ökat och det blir allt vanligare att bli inkopplad i ett tidigt skede. I dagsläget kommer ca 50 % av dess uppdrag direkt från byggherren och 50% efter beslut från kommunen.

id.21, I första hand efter påtryckningar.

id.25, Båda scenarier förekommer, men det andra är nog vanligare.

id.26, Varierar stort.

27, Det beror helt på byggherrens kompetens och erfarenhet.

id.28, I första hand efter kommunens krav vid bygglovshantering, i fråga om mindre byggherrar. De större aktörerna/fastighetsägarna i Stockholm som äger skyddad bebyggelse har god rutin, men är inte lika fästa vid att konsulten ska vara certifierad (ex Statens Fastighetsverk).

id.29, Ingen rutin. Erfarna större byggherrar anlitar antikvariskt sakkunnig då det gäller projekt på några hundra miljoner. - I andra hand efter påtryckningar av kommunen då det gäller byggnadsminnen eller byggnader av byggnadsminnesklass.

id.32, All min erfarenhet tyder på att det nästan uteslutande handlar om ett krav - först då anlitas man som sakkunnig.

id.33, Certifierad anlitas då det krävs enl PBL i ett projekt

id.34, Vissa större byggherrar tar eget initiativ. Men oftast är det efter info från kommunen eller för att de vet att kravet kommer att komma från kommunen. Jag tror att väldigt få gör det för att de ser den faktiska nyttan i att ha med den här kompetensen i projektet.

Upplever du att det finns en tydlighet från kommunen i vilka fall och för vilka byggnader som certifierad kompetens bör anlitas?

id.7, Det har varierat genom åren. Det finns en tydlighet på pappret men många tjänstepersoner saknar djupare kunskaper om detta.

id.8, Nej. I Stockholm är det väldigt oklart när det gäller grönklassade byggnader, där är det hipp som happ om det kopplas in antikvarie. Ibland kan även gulklassade fastigheter komma ifråga. Lite svårt för alla inblandade när det är så svajigt.

id.11, Ja, med hjälp av klassificeringskartan som finns i Stockholm.

id.12, Nej, många använder q eller klassningskartor, men enl PBL gäller det ju all byggnad med kulturvärden

id.13, I Sthlm finns den kulturhistoriska klassificeringskartan på Stadsbyggnadskontorets hemsida. Den styr.

id.14, Nej, det är inte tydligt. Det är upp till handläggaren på stadsbyggnadskontoret. Har varit med om att samma handläggare på SBK inte ställt krav på antikvarisk medverkan för en välbevarad byggnad men ställt krav på det för en mindre välbevarad byggnad inom samma fastighet. Det trots att fastigheten är utpekad av Stadsmuseet som grönklassad. Så inte ens på handläggarnivå är det tydligt. Men total överblick har man inte som konsult, så det är svårt att svara på.

Id.15, Nej, där brister stadsbyggnadskontoren! Det är inte ens säkert att det krävs för samma fastighet, från tillfälle till tillfälle. Det händer att jag är tvärsäker på att de kommer att kräva sakkunnig-medverkan, men där det inte sker. Det händer också att det är tvärtom, att det inte finns någon kulturhistorisk fråga egentligen, och ändå vill kommunen ha en konsekvensbeskrivning.

id.16, nej, jag som certifierad vet det inte själv. Certifiering är i huvudsak en meningslös åtgärd initierad av antikvarier som tror att det ger mer jobb genom att ej certifierade "utesluts" från uppdrag

id.20, Det skiljer sig mycket mellan kommuner och hur de hanterar sådan frågor. Min uppfattning är att det är otydligt generellt och att de välfungerande kommunerna är få.
21, -

id.25, Ja, i alla fall i Stockholm

id.26, Nej, helt beroende av vad bygglovhandläggaren har för kunskap.

id.27, Samma svar, de kommunala tjänstemännens kompetens och erfarenhet varierar mycket!

id.28, Osäker, kan inte svara på frågan, men tror det finns viss ambivalens. Tycker dock att dessa uppdrag blir allt fler.

id.29, Gåer bara antikvarier med operativ erfarenhet av traditionellt byggnadshantverk som har kunskaper att bidra med.

id.32, Nej - det varierar dessutom från kommun till kommun. Runt Stockholm är läget väldigt blandat.

id.33, Ja

id.34, Nej! I alla fall i Stockholm varierar kraven mycket från handläggare till handläggare. Vissa ställer kravet oftare - antingen för att de inte tycker att de har kompetensen själva eller för att de tycker att frågan är viktig. Andra ställer sällan krav av det omvända skälet.

Hur upplever du att systemet för antikvarisk medverkan tillämpas av kommunen?

Id.7, Vilka byggnader som kan komma i fråga är redovisat med all önskvärd tydlighet men det verkar inte vara lika klart i vilka fall man ska kräva antikvarisk kompetens.

id. 8, Man är noggrann i Stockholm och i några grannkommuner att trycka på att det bara är certifierade som ska anlitas.

id.11, För kulturhistoriskt värdefulla byggnader tillämpas ant. medverkan vid större ombyggnader, troligen ej vid mindre ändringar.

Vad som fungerar riktigt dåligt är att byggherren i det tekniska samrådet kan ange att en certifierad sakkunnig ingår i projektet. Den som angivits behöver dock inte ha tillfrågats. Ibland har den angivne några år tidigare gjort en antikvarisk utredning och finns därför med som namn i projektet. Vanligt är att cert. sakkunnig plötsligt får en förfrågan när ombyggnaden redan påbörjats, t.ex. när rivning redan skett. I vissa fall kontaktas sakkunnig först när man behöver ett slutintyg.

id.12, Halvbra. Det är för lite ärenden.

id.13, På ett bra sätt. För klassificerade byggnader kräver kommunen in antikvarisk förundersökning + utlåtande av fristående certifierad antikvarie inför ändring.

id.14, Efter senaste revidering av PBL har de (Stockholm, Solna) skärpt kravet för slutintyg och det krävs in mer nu än tidigare. Detta har i sin tur lett till att byggherrar tar det antikvariska med större alvar.

id.15, Det funkar hyfsat bra i Stockholm. Verkar vara bättre än i många andra kommuner i landet.

id.16, vet ej

id.20, Tror att de famlar fortfarande. Det är också svårt att pådyvla byggherrar extrakostnader. Jag tror att kommunen gör sina egna bedömningar i den utstäckning de vågar/kan.

id.21, Det tillämpas tämligen väl

id.25, Kommuner begär intyg/konsekvensbeskrivningar, men är sämre på att ställa relevanta villkor i startbesked.

id.26, Inte alls tror jag.

id.27, Det är ju ett lagkrav!

id.28, Den antikvariska medverkan ingår i byggherrens egenkontroll så kontakten med kommunen eller hur slutrapporteringen tas omhand, kan jag inte svara på.

id.29, När projektet verkar sakna kompetens inom traditionell byggnadsvård kräver erfarna handläggare medverkan av antikvarisk sakkunskap. Ibland kräver de certifiering av antikvarier som arbetat 35-40 år men som saknar certifiering vilket är lite märkligt då det handlar om operativ förmåga, något som saknas i certifieringen.

id.32, I vissa fall har man stenkoll på vad som gäller i andra fall vet man mkt lite om dessa frågor.

id.33, De ställer krav på att certifierad måste anlitas av byggherre

id.34, Inte i den utsträckning det borde göras

Tycker du att kommunen där du är verksam i tillräckligt stor utsträckning ställer krav på byggherrar att anlita certifierad antikvarisk kompetens?

Id.7, Det sker i större utsträckning än tidigare när det gäller mer övergripande frågor, såsom exploatering och förtätning, på planstadiet, medan det sällan ställs krav i samband med mindre, invändiga ombyggnader, vilket var ganska vanligt för 10-15 år sedan.

Id.8, Nej

Id.11, nej

Id.12, nej

Id.13, ja, Omöjligt att avgöra mörkertalet dock....

Id.14, Nej

Id.15, nej, Se ovan. De kräver ibland sakkunnig-kompetens till fel objekt och fel frågor.

Id.16, Ja

Id.20, nej

id21, ja

id.25, Ja

id.26, nej

id.27, Ja

id.28, osäker

id.29, nej

id.32, varierar mycket

id.33, ja

id.34, nej

Hur många uppdrag har du haft det senaste året i egenskap av att vara certifierad sakkunnig kontrollant av kulturvärden?

id.7, 5-6 pågående

id.8, ca 5

id.11, 16

id.12, 15

id.13, 20-25 pågående per år

id.14, ca 15

id.15, ca 20

id.16, har haft ett antal uppdrag, men inte pga av att jag är certifierad utan för att beställare vet att jag är antikvarie.

id.20, 5-10

id.21, 4

id.25, 5

id.26, -

id.27, 1

id.28, 2 enl. pbl

id.29, 3

id.32, sjukskriven

id.33, 1

id.34, 1

Upplever du en konkurrensmässig fördel med att vara certifierad?

id.7, ja

id.8, ja

id.11, ja

id.12, ja

id.13, En nödvändighet i Sthlm i alla fall. Det ställ ofta som krav.

id.14, ja

id.15, Jag tror att det numera är svårt i Stockholm att jobba som sakkunnig utan certifikat.

id.16, snarare tvärtom, det är flera personer från andra yrkesgrupper som utan antikvarisk utbildning går certifieringslursen (som alla garanterat godkänns på) och sen är dom plötsligt certifierade antikvarier.

id.20, har inte fått fler, men utan den hade jag haft färre

id.21, Ja

id.25, ja

id.26, Kanske, de flesta är det

id.27, vet ej

id.28, ja

id.29, ibland

id.32, Då inte alla kommuner tar till sig frågan är det inte särskilt avgörande.

id.33, Ja

id.34, Nej

Övriga tankar, kommentarer:

id.7, Hur man ska agera i de fall den certifierade inte kan godkänna åtgärder, som utförs ändå, är oklart. Det inte så vanligt förekommande men när det väl händer är det svårt att veta vad som ska göras, för alla inblandade.

Att den kontrollansvarige, tidigare kvalitetsansvarige, har ansvaret och ska agera ifall någon av de sakkunniga inte kan godkänna en ombyggnad eller åtgärd, verkar få känna till. Kontrollansvariga har ofta rollen som projektledare och agerar för byggherrens räkning. Det är olyckligt.

id.8, betydelsen av certifieringen växer dag för dag men sakta

id.16, Forts på svar ovan, flertalet större arkitekt och teknikkonsultföretag med flera antikvarier anställda utnyttjar systemet med certifiering genom att de anställer arkitekter, konservatorer ed som sen skickas på certifieringskurs och helt plötsligt är certiifieradae antikvarier trots att de inte har en formell utbildning

id.21, Stockholms stad kräver certifierad sakkunnig. Även Solna stad, och ibland Södertälje. Ibland kommer man in lite sent, men det är ju bättre än inte alls. Sen är det tyvärr många invändiga ombyggnader som sker utan att detta uppmärksammas.

id.28, Certifieringen är bra, men är väldigt fokuserad på enbart lagstiftningen. Den säger dock inget om huruvida du är en skicklig byggnadsantikvarie eller ej, så som kvalitetsstämpel tycker jag den har stora brister. Den gör också ibland att arkitekter som certifierat sig kontrollerar sina egna projekt, vilket är tveksamt. Då blir den mer av en effektivisering, att slippa ta in extern expertis.

id.34, Tyvärr tror jag att det faktum att det i dag är relativt lätt för personer utan tillräcklig kompetens/erfarenhet att bli certifierade gör att systemet håller på att vattnas ur. Idén när KUL skrevs var att kraven på grundutbildning och erfarenhet skulle vara rätt så höga. Det verkar dock som certifieringsorganet varit mer intresserade av att certifiera så många som möjligt och lagt alltför mycket vikt på själva certifieringsutbildningen (som bara ska vara ett komplement för den som redan har den grundläggande kunskapen och erfarenheten).

Malmö

Var är du anställd?

id.6, konsultbolag/ arkitektkontor
id.9, konsultbolag/ arkitektkontor
id.22, kommun
id.24, konsultbolag/ arkitektkontor

Var du verksam innan certifieringssystemet togs i bruk?

Samtliga Ja

Upplever du att du har fått fler uppdrag sedan du certifierade dig?

id.6, Nej
id.9, Ja
id.22, nej
id.24, Ja

Upplever du att det finns en rutin hos byggherrar att på eget initiativ anlita certifierad antikvarisk kompetens, eller anlitas certifierad antikvarisk kompetens i första hand efter påtryckningar från kommunen?

id.6, Anlitas i första hand efter krav från stadsbyggnadskontoret
id.9, Både och
id.22, I första hand efter påtryckningar från kommunen. Det förekommer även annars, men det är sällsynt.
id.24, I första hand efter påtryckningar från kommunen

Upplever du att det finns en tydlighet från kommunen i vilka fall och för vilka byggnader som certifierad kompetens bör anlitas?

id.6, Nej, kommunen verkar sakna tydliga rutiner
id.9, Nej
id.22, Nej det finns inte. Det saknas kulturmiljöprogram/färska inventeringar i Malmö vilket är ett stort problem i sammanhanget,
id.24, Nej

Hur upplever du att systemet för antikvarisk medverkan tillämpas av kommunen?

id.6, Antikvarisk medverkan gäller KML. De senaste två åren har det blivit vanligare att kommunen kräver antikvariskt sakkunnig. Dock kopplas den sakkunnige oftast in för sent i processen. En antikvarisk förundersökning skulle vara krav inför varje ombyggnadsprojekt i skyddad bebyggelse. Utan förundersökning blir resten av processen ganska meningslös.

id.9, tillämpas mer och mer

id.22, I alltför begränsad omfattning, framför allt troligen pga problematiken nämnd ovan. Det finns inget bra underlag som tydligt visar när det ska tillämpas eller ej. Blir en godtycklighet i hanteringen av ärenden. Det finns också en stor osäkerhet på Stadsbyggnadskontoret kring hur det ska hanteras även i fall där man ställt kravet från början. (saknas kulturmiljöprogram och färska inventeringar)

id.24, Med början vid årsskiftet 2014-2015 märks en markant ökning i mängden förfrågningar. Kanske beror det på att stadsbyggnadskontoret i högre utsträckning tillämpar systemet nu.

Tycker du att kommunen där du är verksam i tillräckligt stor utsträckning ställer krav på byggherrar att anlita certifierad antikvarisk kompetens?

id.6, Nej

id.9, ja

id.22, nej

id.24, Ja, om den senaste trenden blir konstant.

Hur många uppdrag har du haft det senaste året i egenskap av att vara certifierad sakkunnig kontrollant av kulturvärden?

id.6, 3

id.9, 3

id.22, -

id.24, 6

Upplever du en konkurrensmässig fördel med att vara certifierad?

id.6, Kanske, för min del är dessa uppdrag inte så betydande.

id.9, ja

id.22, vet ej

id.24, -

Övriga tankar, kommentarer:

id.6, Certifieringsutbildningen gick mest ut på att bläddra lagtexter. En tydligare praktisk tillämpning med exempel på kontrollplaner etc. borde införas.

id.9, -

id.22, -

id.24, -

